

El món alt-medieval i el seu entorn artístic en les terres de l'antic vescomtat i abadiat de Sant Pere d'Àger.

Un apropament a llurs fonaments històrics,
artístics i arqueològics.
(segles XI-XII)

Francesc Fité i Llevot

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

EL MON ALT-MEDIEVAL I EL SEU ENTORN ARTÍSTIC
EN LES TERRES DE L'ANTIC VESCOMTAT I ABADIAT
DE SANT PERE D'AGER. Un apropament a llurs
fonaments històrics, artístics i arqueolò-
gics.(segles XI-XII)

Memòria presentada pel llicenciat en Filosofia
i Lletres per la Universitat Central de Barce-
lona FRANCISC FITÓ I LLIBOT per a optar al grau
de Doctor.

Conforme
M. Riu

AGER 8 de Desembre de 1986

APARTAT SEGON

EL VESCOMTAT D'AGER

Constitució del senyoriu d'Ager
i formació del Vescomtat

EL VESCOMTAT D'AGER: Constitució del senyoriu d'Ager i formació del vescomtat.

Per l'estudi de la formació del vescomtat d'Ager, cal distingir dues etapes ben clarament establertes. Una primera etapa adreçada a l'estudi de la formació del senyoriu d'Ager -nucli entorn al qual es constituirà el vescomtat- i una segona adreçada a l'establiment i consolidació de dita institució. Ambdues etapes exigeixen, altrament, l'estudi del procés d'avenç de les conquestes i expansió del comtat d'Urgell sobre les terres de la Marca i de dominació islàmica -dins el marc dels regnes de Lleida i Saragossa- i alhora l'estudi dels seus creadors, puix mercès a ells esdevingué una institució política i administrativa.

Nosaltres dedicarem la primera part a la figura -en el poc que es coneix- d'Arnau Mir de Tost, que fou el qui conquerí, de fet, la zona del Montsec i fundà el senyoriu d'Ager, entorn al qual es formaria el vescomtat. Inclourem de passada en dit capítol tot el referent a l'avenç de frontera.

CAPITOL III

Arnau Mir de Tost

La figura d'Arnau Mir de Tost, amb la qual omplirem les pàgines més significatives d'aquesta tesi, s'ens mostra altament suggerent en el moment d'abordar el perfil biogràfic de la seva personalitat, que gairebé sentim com inassolible, puix l'hem d'extreure indirectament de la documentació conservada, fent-nos ressò ensems de la ingent obra duta a terme o promoguda per ell, pa lesament reflectida en els nombrosos castells i esglésies, als quals donà impuls o feu erigir personalment. Certament, solament amb la fundació de la Col·legiata d'Ager, reeixeria ja la seva personalitat; però, aquesta fou solament una de les tantes tasques que emprengué -sens dubte la més important-, de les quals aquí en donarem compte.

El seu nom, lligat a la dominació del Montsec i la Vall d'Ager, ens apareix com la del cabdill indiscutible, per un cert temps, de l'expansió del comtat d'Urgell, des de les ribes del Segre, a través del Pallars Jussà, fins les terres de l'Alta Noguera i la Baixa Ribagorça, sotmeses a l'Islam. Algú ha parlat del "Cid" de les terres de Ponent, evocant una imatge ja caduca del cavaller cristià contra la mitja lluna. Nosaltres no volem dir tant, però sí que es cert aquest cabdillatge al llarg de l'extensa frontera, que des de la Segarra -concretament des de Guissona- s'expandirà fins Purroi i Pilzà, per tal com Arnau Mir de Tost esdevindrà un senyor de frontera -en algun document fins i tot s'el denominarà "custos" frontera, com veurem-, el més poderós, el qual possibilitarà la naixença del nou vescomtat urgellenc, puix la seva tasca, eminentment militar, serà continuada pels seus descendents, fonamentalment pel seu net Guerau Ponç de Cabrera, el primer vescomte d'Ager, amb el qual, com veurem, s'assoliran els límits definitius del nou senyoriu.

Sense cap mena de dubte, per altra banda, Arnau Mir de Tost ha esdevingut la figura de més relleu històric de la Vall d'Ager. Els fonaments de tota la seva història, des de l'Edat Mitjana, arrelen en ell, doncs posà les bases de totes les seves institucions més importants i possibilità, sobretot, el creixement de la vila d'Ager, per tal com la convertí en seu i capitalitat dels seus dominis i alhora en centre religiós de primer ordre, al fundar-hi l'església mare d'una extensa canònica. Aspectes tots ells que afavoririen el seu desenvolupament econòmic i alhora urbanístic. A través d'alguns dels documents conservats de la seva pertanyença, hom pot albirar l'admiració i estima que aquest home pirinenc adquirí envers els paratges de la contrada i el seu alterós castell; de cert, el document més preclar en aquest sentit -també el més evocat(1)- és la darrera i més solemne acta de dotació de la canònica d'Ager, de l'any 1068 -es considerat el testament seu envers l'església d'Ager, que amb tanta cura fundà i dotà-, en la qual, juntament amb la seva ller, aquest egregi cavaller, referint-se als castells de la seva propietat, declara que

"entre ells, el castell d'Ager és insigne i preclar, el qual enmig d'una nemorosa vall -coberta de boscos-, aixecant altívol el cim principal de la seva fàbrica, acull al seu entorn les restants edificacions de la seva pertanyença -les torres, els castells més petits, els vilatges...-, pel qual nosaltres vàrem fer aixecar de fonaments una nova església sota l'advocació de Sant Pere, el príncep dels apòstols"(2).

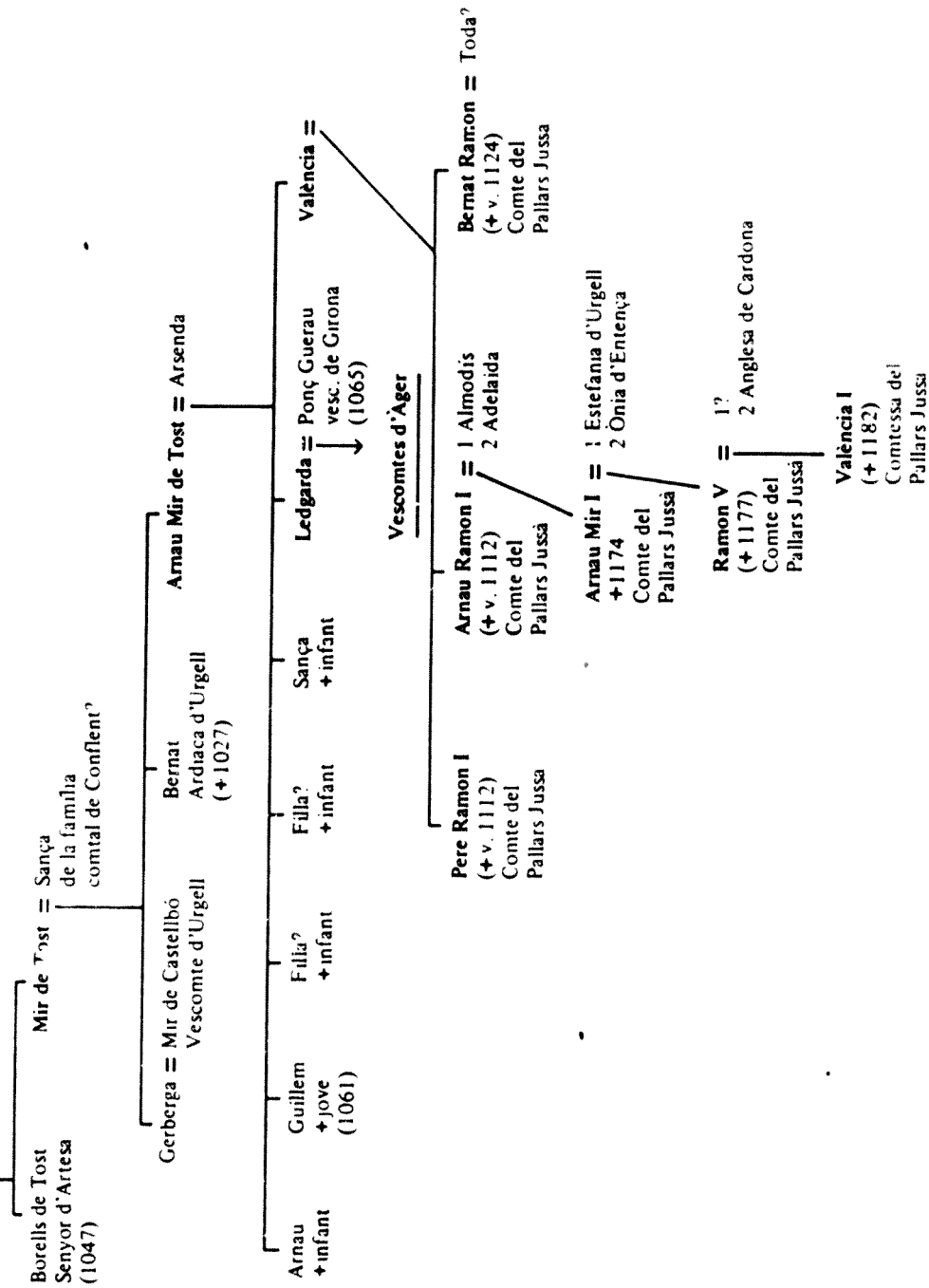
Al llarg de la història de la Canònica -a partir del s. XVI secularitzada i convertida en Col.legiata- el ressò i la recordança del seu fundador no caurà en l'oblit, puix els historiadors que ens han precedit, com Caresmar, Villanueva o el pare Pasqual -en un principi; posteriorment també el pare Sanahuja-, pugueren encara recollir el seu testimoni dels canonges i l'arxiprest que aleshores residien a Ager -la Col.legiata i el seu territori "vere nullius" no foren extinguits definitivament fins el 1873-, del qual, per altra part, en resta constància poètica, ^{en l'epitafi} que algun inspirat canonge gravà en la lauda sepulcral que es col.locà sobre les seves despulles profanades i tralladades a la parroquial de St. Vicenç màrtir, arran de les guerres carlines, quan fou convertit el conjunt de la Col.legiata en caserna(3), que resa així:

"De Arnaldo Mir de Tost que al agareno el solar conquistó
del Templo Santo i del Ebro al Piren de gloria lleno
repítese aun su nombre con encanto
Un resto existe aquí cual mano impía
olvidó en su olvidada tumba fría".

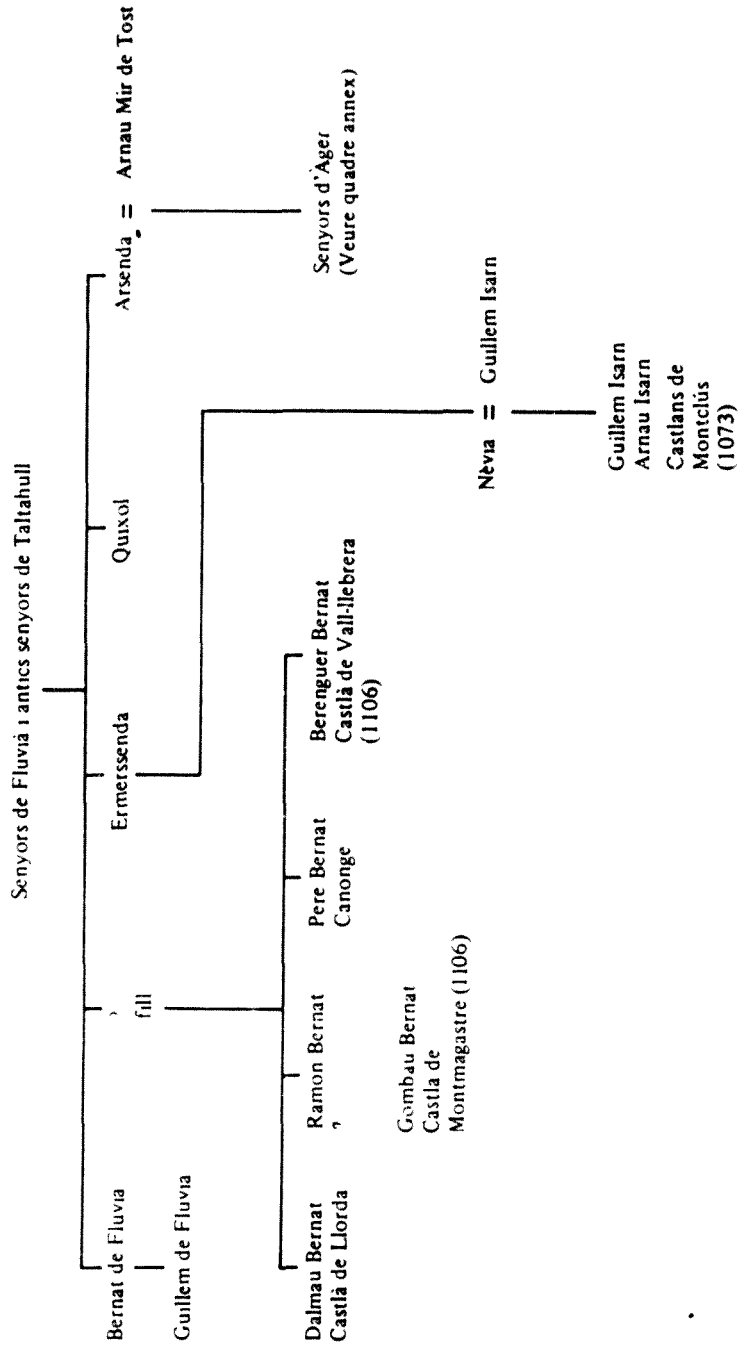
Val a dir, que la seva figura ha estat tractada ja per varios historiadors; a més dels esmentats s'hi poden afegir J. Miret i Sans, el pare P. Sanahuja, J. Lladonosa, S. Sobrequés, Pierre Bonmassie i, darrerament, Ph. Araguas. De tots ells i llurs aportacions en donarem referència al llarg del treball. De tots ells, però, qui més l'ha estudiat, indubtablement, ha estat el pare Sanahuja, els treballs publicats del qual han estat la base sobre la qual Bonmassie i Araguas han fet llurs treballs sobre dit cavaller.

Per facilitar i alhora simpl.icar les notes, hem cregut conveni-

SENYORS DE TOST

FAMÍLIA D'ARSENDA

-ent fer un recull cronològic de tota la documentació esparsa, que directa o indirectament es refereix a ell -sumen un total de 135 documents-, el qual hem disposat, com capítol diferenciar, en l'a partat dedicat a les fonts; per aquest motiu donarem solament en les notes la numeració de dit recull.

I - Els aspectes familiars

Malgrat la nombrosa documentació conservada, desconeixem bastant els ascendents familiars d'Arnau Mir de Tost, que sabem era fill d'un tal Mir i de Sança(4). El mateix ens succeeix amb la seva muller, que pel que es despren dels documents, fou igualment una figura notable, sempre actuant al costat del seu marit, com els documents deixen entreveure, de ben segur donant-li el seu suport en els afers polítics.

També es problemàtica la data de la seva naixença, que no deuria aconterixer amb anterioritat a l'any mil. Els primers documents que apareix per primer cop Arnau actuant de ple, daten de l'any 1019(5). Els seus pares, com ell, seran senyors de Tost -vilatge emplaçat als peus de la serra del Cadí, que es formà segurament entorn al seu castell, que tenia jurisdicció sobre els poblets que actualment conformen el seu municipi, no massa llunyà de la Seu d'Urgell-. De cap dels documents que aportem es despren la signatura del pare, ni es reflecteix la seva actuació, pel qual s'ha suposat que moriria abans que arribés Arnau Mir de Tost a la majoria d'edat -potser lluitant contra els sarraïns(6)-.

La mare d'Arnau, Sança, visvia encara l'any 1040, puix assistia amb el seu fill a la solemne consagració de l'església de Sant Martí de Tost, duta a terme pel bisbe Eribau d'Urgell, gran amic de la família -per ell posseirà Arnau castells i parròquies en feu, com veurem més endavant-; acta conservada, en la qual signen, a més de la mare i el fill, un "domno" Borrell, que s'ha suposat membre de la família(7), i un Pere P. de Tost, que no sabem si és familiar o simplement el castlà de dit castell.

S'ha apuntat la possibilitat que la mare provingués d'una família noble important, basant-se sobretot en un document de venda lliu-

rat per ella mateixa, l'any 1030, a favor del bisbe St. Ermengol d'Urgell(8), en el qual són ressenyats la venda d'alous al Rosse lló, Vallespir, Conflent, la Cerdanya -1/4 de la vila d'Aiguatè bia-, Berguedà, Ripoll i comtats de Barcelona i Ausona -especifica dit document-, per preu de 2.500 sous. El document apareix signat per Arnau, Gerberga -filla també de Sança- i un Ponç Miró. El pare Sanahuja ha suposat un parentiu amb St. Ermengol i, per tant, la seva procedència de la casa comtal del Conflent(9). Documentalment, almenys sembla que se li poden assignar dos germans amb certesa a Arnau Mir de Tost. L'esmentada Gerberga, que sabem casà amb el vescomte Miró d'Urgell de la casa de Castellbó (10) i Bernat, que fou segurament ardiaca de Sta. Maria d'Urgell, segons es desprén del seu testament, que lliurà figurant com ardiaca l'any 1027(11) i en el qual nomenava marmessors al seu germà Arnau Mir de Tost, a la seva mare Sança, al seu mestre Seniofred i a un Borrel de Tost -el mateix esmentat abans en la consagració de St. Martí de Tost, pel qual s'ha suposat que seria oncle d'Arnau Mir de Tost. Nosaltres hem pensat si no seria el mateix, al qual infeudà Arnau i Arsendis, el 1047, el castell d'Artesa(12)-.

Si són difícils d'establir els antecedents familiars d'Arnau Mir de Tost, més ho són encara els de la seva muller Arsendis, amb la qual es casà entorn al 1032(13). Lladonosa la creia procedent del senyoriu de Montanissell(14), cosa que no sembla pas possible, car aquest castell, com veurem, seria un dels que oferiria en esponsalici, juntament amb el proper de Guàrdia(15). Més creïble considerem la procedència que li atribueix Domenec Sangés(16), basant-se en les recerques dutes a terme pel Dr. Camps, que considera a Arsendis procedent de la família dels Fluvià, els antics senyors de Taltahull(17). Ambdós autors basen la seva investigació, fonamentalment en el testament d'Arsendis, en el qual s'esmenten les seves germanes Ermessendis i Quixol, la seva neboda Nèvia i quatre nebots més que creuen fills d'una de les germanes; dits nebots són Dalmau Bernat, Ramon Bernat, Pere Bernat i Berenguer Bernat.

Arsenda deixava en el seu testament, els drets que posseïa a Artesa i Marcobau a Ramon Bernat, que relacionen dits autors amb Bernat de Fluvià, el mateix que l'any 1072 feia donació del castell de Marcobau al seu fill Guillem. Ermessendis, la germana d' Arsendis, deixava el seu alou de Fluvià a la seva filla, en el testament que lliurava el mateix any que Arsendis feia el seu -any 1068-(18). Per l'esponsalici de Nèvia, l'any 1092, ens assabentem que estigué casada dues vegades; la primera amb Guillem Isarn -de la mateixa família que Berenguer Isarn, que més endavant tractarem?-, pare probable de Guillem i Arnau Isarn, els quals rebrien l'any 1073 la meitat del castell de Montclús en feu de mans dels senyors d'Ager, Ponç Guerau de Cabrera -el marit de Ledagardis, filla d'Arnau Mir de Tost- i el seu fill Guerau Ponç de Cabrera, el primer vescomte d'Ager(19). Dalmau Bernat rebé -segons el testament d'Arsendis- els castells de Montanissell, Guàrdia i Artesa en feu, Berenguer Bernat el castell de Besora i Pere Bernat certs alous a Ager, que devia tenir en feu pel monestir de St. Pere d'Ager, del qual volia Arsendis que fos canonge. Aqueixos nebots d'Arsendis ens apareixeran nombroses vegades en els documents que aportem. Així, Dalmau Bernat signarà com "vicari" del castell de Llordà, en l'acta de dotació i consagració de l'església de Sant Sadurní(20); també signarà, juntament amb els seus germans Ramon i Berenguer, com testimoni en les actes de dotació de l'abadia d'Ager dels anys 1065 i 1068, atorgades per Arnau Mir de Tost i Arsendis(21); igualment apareix entre els marmessors testamentaris d'ambdós senyors d'Ager(22) i signant entre els testimonis de l'acte de fidelitat subscript per Pere de Ponts i Arnau Mir de Tost(23). Encara al 1106, ens apareix un Gombau Bernat "vicari" de Montmagastre i un Berenguer Bernat de Vall-llebrera, signant una acta de fidelitat, que creiem cal relacionar amb dita família també.

Pels testaments respectius d'Arnau Mir de Tost i Arsendis, coneixem igualment el nombre de fills que tingueren -cinc, en total, femelles i dos nadons-, dels quals arribaren solament a la majoria d'edat, Guillem -el que havia d'ésser l'hereu- i Ledgardis i Va-

-lença; Guillem, però, com els altres germans, morí en plena joventesa, possiblement entorn al 1061, segons deduïm de la documentació. Sanahuja no creu que arribés a la majoria d'edat abans del 1051(24) i situa la seva mort entre el 1061-1062, basant-se en l'avinencesa que el 1060 apareix encara esmentat en la butlla papal de Nicolau II(25), mentre al 1062 no es present ja al solemne acte de dotació de la Canònica de Llordà(26).

De les filles mortes en plena infantesa, solament coneixem el nom d'una, que es deia Sança igual que l'àvia i fou enterrada a l'església del monestir de Sant Llorens de Morunys(27); les altres dues solament sabem que foren sebollides a l'església de Sant Sadurní de Besora i a l'església del monestir de Sant Andreu de Tres ponts, on estava enterrada també l'àvia(28). Arnau, segurament el primer fill, morí igualment en la infantesa; sabem que fou sebollit a l'església de St. Cristòfor -de Busa, a la Vall de Lord ? (29)-.

D'aquesta faïsa, Ledgardis i Valença esdevingueren les pubilles efectives dels senyors de Tost. Ledgardis, segurament la més gran, casà amb el vescomte gironí Ponç Guerau de Cabrera, abans del 1065(30); fruit del matrimoni nasqué el que havia d'ésser el veritable hereu dels béns patrimonials d'Arnau Mir de Tost, Guerau Ponç de Cabrera, que seria primer vescomte d'Àger; Valença fou casada amb el comte Ramon V del Pallars Jussà, abans del 1053(31), nasquent varios fills, entre els quals cal destacar a Arnau, que heretaria de l'avi -Arnau Mir de Tost- també un nombre important de castells.

P. Bommassie(32) inclou a Arnau Mir de Tost entre els comdors que formaven part de la cort comtal d'Urgell, possessors d'honors i feus rebuts de masⁿ del comte, identificant-los amb els "proceres", "optimates" o "preclarissimi viri" que són esmentats en la documentació des de finals del s. X, com descendents directes de la vella noblesa curial de l'Alta Edat Mitjana. Comdors, que haurien adoptat el nom de les velles castellanies que llurs avantpassats havien administrat com a veguers. Avaluu aquest autor la ri

-quesa dels condors pel nombre de castells en la seva possessió, en alou o en feu. Castells que s'haurien adquirit per herència familiar, per compra o, sovint, per conquesta. Destaca igualment, com nombrosos castells es construïrien al llarg dels nous territoris conquerits, els quals se sumarien al patrimoni familiar dels condors -situa el procés entre el 1020-1060-; d'altra banda avalua en un nombre de tres, el promig de castells que constituïrien llur patrimoni, considerant el cas d'Arnau Mir de Tost com excepcional.

Partint de dites consideracions, Bonmassie considera la nissaga dels senyors de Tost, en un principi, modesta, essent mercés a Arnau Mir de Tost que augmentà el seu patrimoni, en bona part degut al seu valor personal en els fets d'armes. També, considera l'afebliment comtal del període 1030-1060, com afavoridor de l'augment del seu poder i riquesa. Nosaltres no estem del tot d'acord amb això; estem convençuts que l'ascens familiar s'havia produït d'antuvi i que el pare d'Arnau Mir de Tost havia col·laborat ja amb els comtes en la lluita contra el poder alarb per tal d'expandir les fronteres del comtat -com apuntàvem, fins i tot es veu semblant creuere que morí en alguna campanya encara ben jove(33)-. A més, com veurem més endavant, Arnau Mir de Tost ens apareix posseïent tot un gran patrimoni en feu pels bisbes d'Urgell -en l'Alt Urgell i Andorra sobretot- i el bisbe Guadall -al Solsonés-, que en part, indubtablement, heredaria amb el patrimoni familiar; tot el qual ens fa creure, que no pot considerar-se'l com un adventici de la fortuna, ans com el membre provinent d'una família destacada de l'aristocràcia urgellenca, potser entroncada amb el casal vescomtal d'Urgell, com alguns autors havien indicat ja anteriorment; solament així hom pot entendre el seu gran ascendent dins el comtat d'Urgell. Són molts els indicis, a través de la documentació, que deixen entreveure-ho, molts dels quals veurem en l'apartat següent.

Amb pocs anys de diferència, moririen els senyors d'Àger. Arsenadis lliurà el seu testament el dia 23 de maig de 1068, no tardant massa temps en morir. Pel testament d'Arnau Mir de Tost, sabem que

fou sebollida a l'abadia d'Ager(34). Arnau atorgava testament l'11 d'agost de 1072 i moria segurament a la tardor d'aquell mateix any, puix que uns mesos després -ja a l'any 1073-, els seus descendents infeudaven la meitat del castell de Montclús -Ledgardis, Ponç Guerau de Cabrera, el fill d'ambdós Guerau Ponç i l'abat Guillem d'Ager(35).

Cap document, com el testament, ens mostra de forma més fefaent la grandesa d'esperit i la gran religioⁱsitat d'Arnau Mir de Tost, que con la seva muller Arsendis feu nombroses donacions als grans santuaris catalans i del sud de França, així com a nombroses esglésies del comtat d'Urgell. Com el seu fill i la muller, fou enterrat a la Galilea d'Ager, on reposava també el comte Ermengol III -davant la porta de l'església que ell mateix havia fet construir-. A la primera meitat del s. XIV, les seves despulles seran traslladades al presbiteri, en el setial d'honor, dins un sumptuós sarcòfag de pedra(36), per presidir aquell temple com es mereixia, puix ni els seus descendents -la casa vescomtal de Cabrera, segurament la promotora de l'obra en la persona d'Ermen^Xgol, el qui feu construir també els famosos sarcòfags de les Avellanes-, ni els clergues de l'abadia no oblidarien mai la grandesa dels seus fets. En aquest lloc, fou visitat encara per Villanueva(37), que ens descriu la tomba amb una figura jacent de cavaller. Sepulcre, que per altra banda, ens ha arribat en bona part, malgrat la seva fragmentació i mutilació i que pel seu estil cal incloure en el mateix taller que els executats per les Avellanes, actualment al Museu dels Cloisters de New York.

II - L'actuació política

De fet, és difícil destriar l'actuació política de l'actuació militar, de forma absoluta; així i tot, existeixen prou documents per entreveure l'entrellat de la seva actuació en aquest sentit. Araguas(38), en un treball publicat no fa pas massa, proposà varies etapes per la seva actuació, dedudes a partir dels treballs publicats per Sanahuja -es clar, en relació a la constitució del

del seu patrimoni:- Una primera etapa de juvenesa, que es perllongaria fins el 1033 -data del seu casament amb Arsendis-, caracteritzada, segons ell, per la consolidació del patrimoni familiar; una segona etapa fins el 1047, que enten com d'expansió dels seus dominis; una tercera etapa fins el 1055, també de consolidació, però del patrimoni adquirit -sobretot en la zona del Montsec i el Pallars Jussà- i una darrera etapa, també d'expansió -per la zona de la Ribagorça- fins el 1065.

De fet, es tracta d'una divisió un xic forçada, que respon a uns certs objectius, pel qual deuriem matitzar-se. Es cert, existien daees importants, que serveixen si més no per a situar unes etapes de la seva vida, gràcies a les quals es ^{fa} palesa la seva actuació i alhora permeten analitzar els objectius per ell pretesos, les quals podrien ésser:

Primera etapa del 1019 al 1046

Segona etapa del 1047 al 1065

Tercera etapa del 1065 al 1072

Etaes que se situen, "grosso modo", dins els períodes de regiment del comtat d'Urgell per part d'Ermengol II -regeix el comtat del 1018-1019 al 1038-, Ermengol III -governa entre el 1040 i el 1065- i Ermengol IV -ve a governar entre el 1068 i el 1072-.

La primera etapa esmentada, es caracteritzarà en primer lloc per una àmplia i extensa acció de conquestes, que tractarem més endavant, actuant en la majoria de casos al costat d'Ermengol II; en segon lloc per la constitució d'un domini de frontera propi, que començarà a perfilar el que serà la creació posterior del senyoriu d'Àger.

Com expressàvem en l'apartat anterior, Arnau Mir de Tost, des d'un primer moment, ens apareixerà vinculat a la cort comtal com un dels membres més destacats. Segurament, d'una edat semblant a la d'Ermengol II, el veurem en els actes polítics més rellevants del seu govern, actuant com testimoni i segurament com conseller. Sembla que la cort urgellesa era composta pel vescomte, els arcebis de l'església de Sta. Maria d'Urgell i els jutges, vinculats molts d'ells també amb dita església(39). Es

versemblant pensar, que aquesta estreta relació amb els comtes es veïés afavorida pel gran ascendent que dit cavaller tenia amb el bisbat d'Urgell; recordem que un germà seu fou segurament arcedià de Sta. Maria i també hem apuntat com Sanahuja creia que la mare d'Arnau procedia de la mateixa família del bisbe St. Ermengol; circumstàncies que potser serveixen també per explicar el gran nombre de castells i parròquies, en feu pels bisbes d'Urgell, que posseï, que sabem concediren -algunes deu suposar-se que ja les posseïrien- els bisbes St. Ermengol, el bisbe Eribau i el seu successor el bisbe Guillem, augmentant tots ells les infeudacions(40). Ben documentada, sobretot tenim l'amistat que unia a Arnau amb el bisbe Eribau, car ambdós seran nomenats regents i marmessors del comte Ermengol II i àdhuc el propi bisbe el nomenarà a ell també albacea i tutor del seu nebot Ramon Folch de Cardona(41).

Les relacions del comte amb Arnau començaran a fer-se freqüents a partir de l'any 1019, el primer on apareix Arnau signant per primer cop com testimoni en una acta d'atorgament de béns per part d'Ermengol II -també és el primer document que apareix ja actuant com a tal, pel que cal suposar que alcançaria en aquest temps la majoria d'edat igualment com Arnau Mir de Tost-, la comtessa Ermessendis de Barcelona i el seu fill Ramon Berenguer I(42) a la Candònica de St. Miquel de Montmagastre, complint les voluntats del comte Ermengol I -el fundador de la candònica-, que havia mort intestat, però havia deixat aquesta donació signada -curiosament el document porta data del 1010; és a dir, de l'any de la donació comtal, pel qual sospità Sanahuja, que es tractés de fer efectiva una donació d'Ermengol I, precisament l'any 1019, per tal com és el de la mort del comte Ramon Borrell de Barcelona, que fins aleshores havia estat el tutor d'Ermengol II.

El 1024 el trobarem assistint també al judici celebrat a l'església de St. Pere de Ponts, presidit pel jutge Ponç Bofill, en el qual eren delimitats els drets de l'església d'Urgell sobre la vila i parròquia de Tuixent, que li havia atorgat el comte esmentat de Barcelona i pretenia el cenobi de Sta. Cecília d'Elins; el

comte Ermengol II, que presidia el judici, fallà a favor de Sta. Maria d'Urgell i el seu bisbe St. Ermengol(43). Per aquest mateix temps -si ens atenim als Castells Catalans, el mateix 1024- el trobem present igualment en un conveni que establiren el comte Ermengol II i Ramon Berenguer I en relació a les recents conquestes de les places de Montmagastre, Rubió, Alòs, Malagastre i Artesa, que passarien a ésser feu del comte urgellenc(44).

No sabem en quines circumstàncies s'apoderà Ermengol II de la plaça o vila de Tuixent, puix la retornava novament a Sta. Maria de la Seu l'any 1029, acompanyat de membres de la seva cort i nobles del comtat, entre els quals hi figura en primer lloc Arnau Mir de Tost(45). Per aquesta època, d'altra banda, ens apareix Arnau adquirint per compra, d'Ermengol II i la seva muller Constança, els castells de Montanissell, Llordà i Artesa posteriorment(46). El 1032 signà també com testimoni en una acta de venda efectuada pels comtes esmentats a favor d'un tal Ramon (47) i en l'acta de donació -un any després- de les viles de la Llacuna sobirana i la Jussana a Sant Serni de Tabernoles(48). Un any després, el 1034, arran de la conquesta de la Vall d'Ager, conjuntament els comtes, Arnau Mir de Tost i la seva muller Arsendis, feien donació a St. Miquel de Cuixà de certs béns en dit lloc, signant també com testimoni el comte de Barcelona, sensè que ens sigui possible determinar si participà en la conquesta(49). Del 1036, any de la conquesta de Santalinya, existeixen tres documents comtals, on figura igualment Arnau; el primer, del mes de març, és la coneguda donació a Sta. Maria d'Urgell de la meitat de la ciutat de Guissona, que s'expressa havia conquerit St. Ermengol(50); el segon, també prou conegut, és la carta franquícia concedida per Ermengol II a tots els habitants de Santalinya, per intercessió d'Arnau, al qual fou infeudat el castell després de la seva conquesta(51) i finalment apareix també amb els comtes en l'acta de donació a l'església d'Urgell de la de Santalinya(52).

Els dos darrers documents on figuren Arnau i el comte junts daten del darrer any de regiment del comtat per Ermengol II; el primer és un conveni establert entre el bisbe Eribau, el capítol d'Urgell

i Arnau Mir de Tost, d'una banda, i un tal Ramon d'altra, per la qual, en presència del comte, li subinfeudaven a Ramon Guils, Serbaós i Bar, que deuria posseir per Arnau Mir de Tost(53) i el testament del comte, que ha desaparegut i seria anterior a l'istiu del 1038, car a l'agost del 1038 havia mort ja el comte peregrinant a Terra Santa; fet que es dedueix de les actes de donació atorgades per la comtessa Constança, el bisbe Eribau i Arnau Mir de Tost, en qualitat d'almoiners d'Eremgol II a l'església de Sta. Maria de Guissona(54) i a la del monestir de St. Serni de Tabernoles(55).

Sembla que a la mort del comte, foren Arnau i el bisbe Eribau, com hem avançat, juntament amb la comtessa Constança, els qui regiren el comtat fins l'any 1040, quan Ermengol III alcançà la majoria d'edat. Posseim solament quatre documents d'aquest període, que en cap cas fan referència a la seva actuació com a regents. Així i tot, es interessant consignar-los, per tal com ens permeten albirar l'ascens social que Arnau va assolint dins el comtat. D'una banda el trobem actuant ja com senyor d'Ager; precisament el 6 de setembre de 1038, juntament amb la seva muller Arsendis, atorgaven certs alous a la Vall d'Ager a Ollemer i la seva muller Xeno -segurament ratificant possessions que posseïen d'abans, puix els noms semblen mossàrabs, de gent del país-(55). Es de suposar també, que aprofitant la llibertat de què gaudia s'aliés amb el rei d'Aragó Ramir I, juntament amb el qual durien a terme la conquesta de les places de Llaguarres, Lasquarri i capella(56); ho deduem del fet molt significatiu, que el 17 de setembre de l'any 1040, el bisbe Eribau es traslladà al castell de Lasquarri per reclamar al rei Ramir els drets d'Urgell sobre el recent fundat bisbat de Roda, essent-hi present també Arnau Mir de Tost -com veurem, aquest^s castells els posseï Arnau en feu de dit rei, com consta en el testament-(57).

A més, hem ja citat la consagració de l'església de St. Martí de Tost, que dugué a terme el 7 d'octubre el bisbe Eribau. Pocs dies després Arnau Mir de Tost era elegit jutge -segurament que per aquest bisbe-, juntament amb el seu cunyat el vescomte Miró Guillellem, per derimir sobre certs drets de l'església d'Urgell, que tenia en litigi el bisbe Eribau enfront del comte de Pallars Jussà Ramon IV, que se n'havia apoderat(57) -l'acta del procés se signava el 22 d'octubre-; amb la mateixa data, precisament, feia escriure el seu testament el bisbe, indicant també la seva qualitat de vescomte de Cardona, en el qual nomenava almoïner a Arnau Mir de Tost, confiant a la seva tutela -"baïulia"- el seu nebot Ramon Folch de Cardona, fins que arribés a l'edat de 14 anys. És interessant destacar també en dit testament, la deixa que feu de l'anell, que li havia regalat Arnau Mir de Tost, al bisbe de Vic l'abat Oliba(58); segurament no tardaria en morir, puix no ens apareix en cap altre document.

A darrers d'aquest mateix any de 1040 Ermengol III arribava, sembla, a la majoria d'edat, puix ens apareix el 30 de novembre subscrivint un conveni amb el comte Ramon IV, convingut arran de les disputes hagides pel castell de Llimiana, que cal suposar fou conquerit en aquest moment, de ben segur amb el suport d'Arnau Mir de Tost(59). Llimiana se situava aleshores en els límits del comtat d'Urgell, que des finals del s. X s'havia anat expandint per l'àmbit de la Conca d'Allà -dins el Pallars Jussà; per tant dins territori que considerarien els comtes pallaresos del seu àmbit-; els comtes pallaresos ha rien descendit per la serra de Montllobar devers el Montsec d'Ares.

El mateix ascendent alcançat durant el govern d'Ermengol II, sinó major, sembla que adquirí Arnau amb el nou comte, qual veurem acompanyar igualment en els fets d'armes i esdevenir uns dels membres més destacats de la seva cort. Com deiem, s'adverteix un augment gradual del seu prestigi i poder polític i econòmic -en els documents més rellevants del govern d'aquest comte, ens apareixerà sempre al seu costat-; ja en el 1041, el dos d'abril, assisteix amb l'altra noblesa urgellesa en un judici presidit pel comte i

la seva mare, la comtessa Constança(60). Fins el 1047 no s'ens conserva cap altre document comtal, on aparegui Arnau; posseim, en canvi, varios documents de la seva pròpia actuació, que ens permeten albirar el grau de llibertat amb el qual actuava en els propis afers. En relació amb el seu domini dins la Vall d'Ager, hem de destacar des del 1041, la presència d'un jutge actuant al seu costat, que cal suposar de la seva cort i que arribaria amb el temps a convertir-se en el segon abat de St. Pere d'Ager; ens referim al jutge ausonenc Guillem Ramon(61).

El 13 de març de 1041 ens apareix^x el jutge esmentat presidint la lectura del testament sacramental d'un sacerdot de la parroquial de St. Vicenç d'Ager, en la qual presidia Arnau i la seva muller Arsendis(62). De la seva actuació particular podem afegir igualment la carta de franquícia que atorgaren conjuntament amb la seva muller als senyors del castell de Pedra Exabel i Garoca el dia 7 d'agost de l'any 1042(63); l'acta de compra de l'alou i torre de Quer(64); l'acta d'atorgament de l'espluga de Portaclusa -dins el terme del castell de St. Llorens d'Ares, que aleshores posseïen en feu pels comtes de Pallars-, en la qual figuren dues de les figures més representatives de la seva cort, Berenguer Isarn i Gauceran Erimany, que esdevindrien castlans del castell d'Ager i pssessors de nombrosos feus -data el document del 31 de desembre de 1043-(65); l'acta de venda de la meitat del castell de St. Llorens per part dels comtes de Pallars Jussa, Ramon IV i Ermessendis, a Arnau i Arsendis amb el manteniment d'infeudació de la resta, que els mateixos els empenyorarien dos anys després -els documents daten respectivament dels anys 1044(66) i 1046(67). Del mes d'agost del darrer any de 1046 consta també l'esmentada relació de béns -parròquies i castells- que posseïen els senyors d'Ager en feu dels bisbes d'Urgell; dóna el document detallada relació de les infeudacions atorgades pels bisbes St. Ermengol i Eribau i la seva ratificació i afegiment d'altres del bisbe Guillem, pel qual esdevé una notícia de vital importància per entendre el paper que tenia Arnau en l'àmbit urgellenc, com veurem(68). Així i tot, ens interessa destacar per sobre de tot la primera

acta de dotació coneguda de la Canònica de St. Pere d'Ager, atorgada per Arnau Mir de Tost i Arsendis -Sanahuja la considera acta fundacional-, car ens permet comprovar el grau de llibertat amb què actuaven, en fer-li donació del delme de les dominatures dels castells d'Ager, Fet, Bellmunt de la Ribagorça i St. Llorens d'Ares(69).

Després d'aquesta data, fins el 1048, no ens apareixeran documents referits a la Vall d'Ager, pel qual suposà Sanahuja(70), que es produí en aquest moment la segona invasió sarraïna del territori. De fet, coneixem els fets per un judici que fou celebrat l'any 1061 al castell d'Ager "ante domnum Arnallum" i actuant com a jutge l'esmentat Guillem Ramon -present: també Berenguer Isarn "vicario" d'Ager-, en el qual eren en litigi certs drets comprats per un tal Llorens, que pertanyien a St. Pere per deïxa testamèntària, que testificà una tal Persona, puix què era morta l'atorgant -mare de la testificant- i el testament es cremà quan entraren els àrabs dins el castell d'Ager, es precisa(71). Sanahuja, calculant el temps que mitjança entre dita acta de dotació i la immediatament posterior -de març del 1048-, calculà en aproximadament un any la permanència alarb en la Vall. Dins d'aquest període solament s'ens documenten al Mig Segre, la infeudació l'any 1047 del castell d'Artesa -esmentada ja- per part d'Arnau i Arsendis a Borrell de Tost -que hem situat dins la seva nissaga- "sicut tenebat eum Guilem Sanç per manu de Bernad Ramon(72)" i l'atorgament el 21 d'octubre ^{per}ells mateixos d'una vinya a St. Miquel de Montmagastre -primer testimoni de la possessió en feu del castell de Montmagastre per part seva, com veurem-(73).

La majoria d'autors accepten plenament, que la segona dominació islàmica de la Vall d'Ager fou deguda a l'adveniment al tron del reialme de ^{Lleida,} ~~lusuf~~ b. Hud i la seva expugnació i dominació -per part cristiana- fou obra exclusiva d'Arnau Mir de Tost. Sobrequés(74), relacionant la infeudació de Camarasa amb dita conquesta, apuntà la possibilitat que rebés Arnau suport en dita acció militar del comte Ramon Berenguer I de Barcelona, basant-se en la infeudació de Camarasa i àdhuc subinfeudació de Cubells que el comte li feu.

Considera per altra banda aquest autor, que la derrota soferta a Ager per Iusuf motivaria, en part, el pacte que ^{es}veié obligat a subscriure amb el comte de Barcelona, arran del qual li cedia els castells de Camarasa i Cubells. Nosaltres no ^{ho}creiem versemblant, puix en cap document referit explícitament a la Vall d'Ager ens apareix el comte signant ; tot més, caldria suposar que les infeudacions esmentades es deurién al fet del prestigi adquirit per Arnau i a la seva posició de força, que el comte veuria com la millor garantia per a la custòdia i salvaguarda de dits castells, puix Arnau s'aniria ja definint com un senyor de frontera.

El cert és que, un cop alliberada la Vall d'Ager, la seva postura com senyor de la zona esdevindria indiscutida, concevint per això ja la constitució d'un senyoriu propi, independent del comtat d'Urgell. Malgrat a través de la documentació no apareix reflectit amb tota claretat el procés a través del qual s'anà convertint Arnau Mir de Tost en senyor de frontera, en els primers estadis, nosaltres n'intentarem destriar algunes de les fites, que en part i fonamentalment són de caràcter militar. Cal suposar, que des dels primers anys -els anys vint- Arnau participà al costat dels comtes i amb una participació pròpia prou destacada en els distints fronts d'expansió del comtat d'Urgell pels dominis alarbs. Molt destacada, creiem que seria en l'àmbit del Mig Segre, pel qual Ermengol II li infeudaria el castell de Montmagastre amb unes condicions prou favorables, car esdevindrà aquest castell un dels enclaus forts seus, si ens atenim al fet que fins i tot arribarà a redotar la Canònica de St. Miquel, esdevenint l'indubtable cofundador -recordem que l'havia fundat Ermengol I abans del 1010-. Sanahuja fins i tot arribà a suposar que havia comprat el castell al comte, basant-se en el document esmentat del 1047 de concessió d'una vinya a la Canònica referida(74); cosa que nosaltres no considerem versemblant, puix sempre apareixerà el castell en l'esdevenidor com feu pel comte d'Urgell, molt clarament en el testament seu. Així i tot, pels nombrosos alous que hi posseirà, és indubtable el gran domini que h tenia, reforçat, si més no, amb la

compra del castell d'Artesa i posteriorment amb la del castell de Malagastre -compra efectuada al comte Ermengol III, com veurem-, que li permetran eixamplar els seus dominis propis fins almenys Marcobau i Foradada i àdhuc annexionar la Canònica de Montmagastre a la d'Àger, actuant com si fos el senyor alodial de Montmagastre, pel qual hem suposat que posseiria dit castell en feu franc.

D'aital forma, la seva actuació esdevindria rellevant dins la zona del Pallars Jussà; tot més, després d'adquirir per compra d'Ermengol II el castell de Llordà l'any 1033-el segon gran enclau dels dominis d'Arnau Mir de Tost i un dels seus castells més importants-; segurament el posseïa ja anteriorment en feu, com sabem que posseirà el castell de Toló. El fet de construir-hi entre aquest any i el de 1047 un gran donjon residencial, feu ja sospitar a Araguas(75), que l'objectiu d'Arnau era convertir Llordà en centre dels seus dominis, que després de la segona conquesta de la Vall d'Àger, per la seva millor ubicació, desplaçaria al castell d'Àger, puix creu que entre el 1048 i el 1055 hi construiria també un gran donjon residencial amb aital finalitat de capitalitat(76).

Miret i Sans⁽⁷⁷⁾ no veurem- i altres autors relacionen la conquesta de la Vall d'Àger amb l'expansió urgellenca per la zona del Pallars -creuen que era la zona natural d'expansió del comtat de Pallars Jussà-, que es vindria produint per la Conca d'Allà des finals del s. X; a més dels castells esmentats, ens hi apareixen documentats com urgellencs el d'Abella, el de Taravall -no localitzat, malgrat saber aproximadament on es trobaria-, el de Benabent i el de Bescarri -aquests darrers els posseirà Arnau en alou; el primer per donació comtal o conquesta pròpia i el segon per donació comtal segura, que tenim documentada-. L'expansió endegada pels comtes de Pallars, desconeixem si s'inicià també a darrers del s. X -creiem que sí-; amb tota certesa es venia produint des la primera meitat del s. XI, si ens atenim a les gades conegudes. Malauradament desconeixem quan es començaren a establir relacions entre Arnau i el comte Ramon IV; amb tota seguretat, considerem,

que a la mort d'Ermengol II, quan era ell un dels regents del comtat d'Urgell. Aquest luctuós fet, de ben segur li deixaria les mans lliures per aliar-se amb dit comte i li permetria actuar en la conquesta de la Conca de Tremp. En aquest sentit cal veure el conveni que signaren el comte Ermengol III i Ramon IV sobre la conquesta de Llimiana, esmentat, i el gran nombre d'infeudacions que posseirà Arnau al Pallars pel dit comte Ramon IV i el seu successor Ramon V; entre elles destaquem com més primerenques, les de St. Llorens d'Ares, Areny, Montanyana i la pròpia del castell de Mur, que no tindrem documentades fins després de 1055. Dissentim de P. Bonnassie,⁽⁷⁸⁾ que situa la conquesta de la Conca de Tremp entorn al 1045, quan de ben segur s'havia conquerit ja totalment o en bona part.

Pel que fa a la zona de la Ribagorça, l'altra d'expansió dels seus dominis, hem estat veient ja, com es feia Arnau feudatari del rei d'Aragó per la tinença dels castells de Llaguarre, Lasquarri i Capella, que suposem rebria per haver participat en la seva expugnació, al costat del rei Ramon I -segurament posseiria ja els feus d'Areny i Montanyana, des on podia actuar⁽⁷⁹⁾-. Aquesta actuació, al marge del poder comtal, solament es comprensible per la mancança del comte d'Urgell, el qual li permetria actuar amb tota llibertat i establir aliances amb el comte de Pallars i el rei d'Aragó, com hem vist, i esdevenir des d'aquest moment^{moment} veritable senyor de frontera, organitzant la pròpia conquesta de la Vall d'Ager que hem estat veient i posant les bases d'uns dominis propis.

Pel que fa a les relacions d'Arnau amb Ermengol III, dins la segona etapa de la seva vida, que hem convingut en situar entre 1047-1065, ens adonem ja des del primer document conegut -l'esmentada dotació de l'abadia d'Ager del 1048(80)-, del gran ascens i grau d'indpendència que havia assolit Arnau d'ençà la conquesta definitiva de la Vall d'Ager, si ens atenim al perill que suposà la dominació de dita zona pel poder alarb respecte al comtat d'Urgell, que veia així exposades totes les zones del Montsec. El comte deuria

ésser molt jove, quan es produí la segona invasió de la Vall d'Ager pel poder sarraf, pel qual fou decisiva l'actuació d'Arnau, que allunyaria ja per sempre el perill dels reietons de Lleida de les zones de frontera del comtat d'Urgell. Com deiem, l'esmentada dotació de l'abadia d'Àger -atorgada per Arnau Mir de Tost i Arsendis l'any 1048-, assenyala ja una postura, d'Arnau en relació amb dit comte, d'una certa autonomia i alhora negociació pel que fa a les àrees de conquesta programades pel propi Arnau. Per dit document coneixem unes zones pactades d'expansió, puix, a més de confirmar-se les donacions ofertes en la dotació de 1046, Arnau promet a la Canònica d'Àger el delme de la dominicatura de totes les terres que conquereixi entre la ribera del riu Noguera Ribagorçana i la del Cinca. L'acta apareix signada pel que era ja primer abat d'Àger, Ramon levita i cabiscol, i els esmentats Berenguer Isarn i Gauceran Erimany, figurant-hi igualment el jutge Guillem Ramon.

En relació amb la conquesta de la Vall d'Àger, creiem que cal veure la donació solemne, d'abril de 1048, a Sta. Maria d'Urgell, atorgada per Ermengol III i la seva mare Constança, acompanyats de "plurimis preclarissimis viris" -el més destacat Arnau Mir de Tost-, de la dècima de totes les pàries que obtenien d'"hispania", la meitat de la qual volen es destini a ornaments de dita església. (81); segurament l'acte es faria un cop allunyat el perill dels àrabs. No se sap si entorn a aquesta mateixa data(82) i pel mateix comte -podria ésser posterior i referir-se el document a Ermengol IV- efectuava la dotació de l'església esmentada de la Seu; acte solemne al qual assistien també els nobles urgellesos, que feren també llurs pròpies donacions, entre les quals destaca la d'Arnau Mir de Tost, consistent en la donació de l'església de Canillo -a Andorra-, l'església de Sta. Eugènia i les vinyes i drets de llenya que posseïa al terme del castell de St. Jaume -la parròquia de Canillo la posseïa Arnau en feu pel bisbe d'Urgell-(82). Regia aleshores el bisbat el bisbe Guillem, al qual retia homenatge de fidelitat -també en aquest període- un tal Bofill per la tinença de Llanera, prometent defensar-lo de tot home, excepció

d'Arnau Mir de Tost el seu senyor(83).

Segurament s'estava aixecant aleshores l'església de St. Salvador a Ager, en acció de gràcies per haver vençut als àrabs. L'església la feia construir un tal Felmir, que era igualment un dels fidels d'Arnau, i la consagrava el dia 15 d'octubre de 1048 el bisbe Arnulf de Roda, que s'havia traslladat a Ager invitat per Arnau(84). De fet, aquest bisbe no exercia ja com bisbe a Roda, un cop annexionat altre cop el bisbat de Roda al de la Seu, com hem ja vist -la zona de Roda l'havia donat al bisbat d'Urgell Lluís el pietós-; Abadal(85) creu que Arnulf vingué a Ager delegat pel bisbe Guillem d'Urgell.

El 28 de febrer de 1049 el comte Ermengol III i la comtessa Sança venien a Arnau Mir de Tost el castell de Malagastre, que com hem comentat feia encara més efectiu el poder seu sobre el Mig Segre i li permetia crear-se una plataforma pròpia des d'on avançar la frontera cap al sud(86). Era present també en aquest període -segurament en aquest mateix any- Arnau, en el conveni que subscripiren el comte d'Urgell i Ramon Berenguer I, al qual acompanyava encara la primera muller Elisabet, d'amistat i aliança contra el comte de Cerdanya, amb qui estava enemistat el comte de Barcelona. El comte d'Urgell empenyorà en la seva paraula a varios dels nobles fidels seus, entre els quals s'hi trobava Arnau Mir de Tost; pel conveni sembla deduir-se que part de la noblesa urgellesa, del Pallars i el propi bisbe d'Urgell i Arnau Mir de Tost tenien pactes establerts amb el comte de la Cerdanya, que el comte de Barcelona exigia trencar amb un termini de només quinze dies. No posseim cap tipus de document més que relacioni aquest comte de la Cerdanya amb Arnau, pel que ens és impossible col·legir-ne altres deduccions o conclusions; a més, després d'aquest conveni, les relacions d'Arnau amb el comte de Barcelona ens apareixeran continuades i de plena col·laboració, sobretot arran de la infeudació de Camarasa, amb la qual esdevindrà de ple un vassall seu (88) -també pel castell de Cubells, com hem dit(89)-. Així, en qualitat de feudatari ens apareixerà actuant en afers del comte de Barcelona; per exemple, signarà de testimoni, al costat del

vescomte de Girona Ponç Guerau de Cabrera(90), en una acta de donació que lliurà el comte a favor de Sta. Maria de Ripoll -precisament un alou al terme de Camarasa-(91). Ambdós ens apareixeran també signant l'esponsalici que atorgà dit comte a favor de la seva segona muller Almodís el 12 de novembre de 1056(92). Si exceptuem la donació en franc alou del castell de Bescarri per part d'Ermengol III i la seva muller Sança l'any 1055(94) a Arnau i Arsendis i la permuta que ambdós comtes feren del castell de Solsona pel de Santalinya amb el bisbe Guillem d'Urgell, en la qual hi figurarà com testimoni Arnau(95), la resta de documents entre el comte i ell es limitaran als convenis establerts i pactats conjuntament amb el comte de Barcelona per ampliar els dominis seus a la zona de la Ribagorça.

El primer conveni data del 1058 i tracta de la infeudació de Casserres, atorgada per Ermengol III a Arnau, quan encara no s'havia conquerit, però devia ésser imminent la seva expugnació, en el qual s'estipula que tres quartes parts del castell serien per Arnau, mentre una solament ho seria pel comte (96). Tan avantatjoses ofertes, pensem que ^{es}devien al fet que Arnau s'encarregaria de la conquesta del castell, que sabem conquerí solament ell entre 1059-1061(97), puix el vengué al comte de Barcelona l'any(98) 1067, el qual al seu torn li va infeudar(99); posseïm a més a més, de l'any 1063, dos actes de vassallatge, prestats per un tal Bertran i un tal Miró, per la tinença de dit castell a Arnau Mir de Tost(100).

El segon conveni l'estableixen el 5 de setembre de 1058 Ermengol III i Ramon Berenguer I, intervenint-hi també Arnau Mir de Tost, mercés al qual ens assabentem que la seva finalitat era la de lluitar contra el reietó de Saragossa Iafar -citad "Alhagig" en la documentació-, determinant, que de les conquestes que es fessin, dos terços fossin pel comte de Barcelona i un terç pel d'Urgell; així mateix, que el castell de Pilzà fos pel comte d'Urgell i en cas de costejar els dos comtes la construcció del castell de Puroi, el tinguessin a mitges(101). Suposem que en relació^a dita acció conjunta, establiren també el conveni de 17 d'octubre de 1059

Arnau i el comte d'Urgell, pel qual Arnau prometia fidelitat al comte i el seu ajut en la lluita contra els alarbs a "Hispania", alhora que es comprometia a no acceptar el castell d'Estopinyà (102), ni cap altre, de mans del comte de Barcelona sense el seu consell; en cas de discòrdies entre ambdós comtes, es comprometia també a renunciar als feus de Camarasa i Cubells, pels quals rebria compensació, empenyorant en la seva paraula els castells de Santalinya i Toló, que posseïa en feu per dit comte(103).

L'any 1063, altre cop els comtes d'Urgell i Barcelona signaven un conveni d'amistat i ajut, alhora que el comte d'Urgell retia homenatge al de Barcelona (104); pactes que s'han volgut relacionar amb la conquesta que es volia emprendre de la plaça de Barbastre, abans o després que sucumbís Ramir I assetjant la plaça de Graus -el sogre d'Ermengol III(105)-; recordem que Sanç Ramir sol·licità una croada al Sant Pare -l'anomenada croada abans de les croades- per a dur a terme dita acció contra Barbastre, que arribà a fi de bé a l'agost de 1064; presa la plaça, sabem també, que el rei n'encomanà la custòdia al seu cunyat, el comte d'Urgell, que la mantingué gairebé tot un any sota el seu poder, fins que sucumbí a la primavera del 1065 en el setge posat pels alarbs, essent traslladat el seu cos per Arnau Mir de Tost al castell d'Ager, on se l'enterraria davant la porta de l'església de St. Pere -a la Galilea-(106). Ens n'assabentem per la donació efectuada per la comtessa Sança, acompanyada pel seu fill Ermengol IV, a l'abadia d'Ager, la qual s'havia traslladat fins allí, estant present en l'acte, entre altres nobles, Arnau Mir de Tost(107).

Per cloure tots els aspectes d'aquesta segona etapa de la vida d'Arnau Mir de Tost, ens resta encara veure tot l'entrellat de pactes i avinenteses que efectuaren amb el comte Ramon V de Pallars Jussà i també els pocs aspectes que tenim documentats sobre els seus dominis d'Ager, així com altres actuacions dins l'àmbit del comtat d'Urgell, com les dotacions de les Canòniques de Montmagastre i Llordà, els castells d'ubicació de les quals ja hem vist que eren gairebé de domini seu -en el cas de Llordà totalment-.

Com advertia Araguas(108), un cop adquirides les possessions més importants de les zones de Pallars Jussà, Mig Segre i la Vall d'Ager -les que constituïrien propiament els dominis seus de frontera-, Arnau endegà una política al servei del seu gran somni, crear un senyoriu propi emprant tots els medis legals al seu abast, financers, polítics i àdhuc matrimonials, actuant sempre dins la més estricta legalitat per tal d'assegurar el seu propi poder i el dels seus propis descendents(109); Durliat destacà ja aquesta maniobra d'alta política que emprà Arnau(110).

Segurament alimentant ja de ple el projecte independista -si s'el pot anomenar així-, Arnau aconseguiria sotmetre directament a la Santa Seu la Canònica d'Ager, mitjançant el pagament d'una forta suma de diners, que Kehr ⁽¹¹¹⁾ considerarà deguda a una clàusula anticànica que feu afegir Arnau al privilegi concedit pel papa Nicolau II l'any 1060 i ratificat tres anys després per Alexandre II(112), pels quals satisfé més de vuit-mil mancusos; dita clàusula li atorgava poder a ell i als seus successors per intervenir en el nomenament dels abats, que elegia el capítol reñit -"Liceat eis ordinare abbatem in supradicta ecclesia secundum suam voluntatem....canonice elegerint", diu-. Aconseguia d'aquesta forma un sotmetiment directe de l'abadiat a la Santa Seu i dels seus béns, dels quals n'esdevindria feudatari -és clar, de la Santa Seu-, aconseguint d'aquesta forma deslligar-ho de la jurisdicció pròpia, temporal i espiritual, d'Urgell.

Pel que fa als dominis d'Ager, veurem que seguirà actuant com únic senyor, en la línia que hem anat ja veient. Així, el dos de maig de 1049 concedia una carta franquícia als habitants de la vila de la Règola, mercés a la qual es veurien sotmesos solament als pagaments ordinaris eclesiàstics a l'abadia d'Ager, a la qual es concedí l'església del lloc; per aquest motiu, signarà també el document l'abat Ramon d'Ager, a més dels esmentats cavallers Berenguer Isarn i Gauceran Erimany (113). Al gener de 1057, concedien juntament amb la seva muller Arsendis l'abadia d'Ager al que seria nou i segon abat de dita

església, l'esmentat jutge Guillem(114). El 17 de març del mateix any feien ambdós també una permuta de béns a Ager amb Gausfred Ollemer i la seva muller (115); en el més de juny del mateix any 1057 se signava una conveniència sobre l'úsdefruit del castell de Corsà, en la qual és confirma la donació que en feu Arnau Mir de Tost a l'abadia d'Ager, entre l'abat i Atinard Miró, que s'avenia al vassallatge degut a l'abat de St. Pere(116). El 31 de desembre de 1060, aconseguí el privilegi esmentat de la Santa Seu, Arnau i Arsendis feien una nova donació a St. Pere, afegint un nombre important de castells -Corsà, Espadella(segurament l'actual de la Pertusa), Cas, Montclús, Oroners i Estanya-, a més de les donacions, ^{anteriors} a les que afegien les esglésies, a més a més, de Finestres, Claramunt, Montaspre i la de Casserres -recentment conquerida com hem vist la plaça(117). Presidia també el 2 de juny de 1061, el judici que hem esmentat sobre certs drets de l'abadia d'Ager, on actuava com a jutge l'esmentat Guillem Ramon(118) i signava amb un tal Bremond, el 13 de novembre, un conveni de pau, per certes discòrdies hagudes en relació a uns béns del terme de l'Espluga de Fet(119). El 9 d'abril del 1063, feien entrega així mateix, amb la seva muller, de la Quadra d'Entença a un tal Gombau amb pacte de construir-hi una torre d'obra -Entença, que esdevindrà baronia, se situa a la Ribagorça i deuria formar part aleshores del terme de Casserres-(120). Concedien el 7 de juny d'aquell any, també ells, terres al terme de Cas a la Canònica de Montmagastre(121).

De l'actuació d'Arnau en l'Alt Urgell, gairebé si hi ha documents, però prou significatius com testimoniatge del vincle que Arnau mantenia amb el bisbe d'Urgell. Ja de l'època del bisbe Guillem, entre 1048 i 1069, es conserva el jurament citat sobre la tinença del castell de Llanera, per la qual jurava Bofill defensar al bisbe contra tot home, excepció del seu senyor Arnau Mir de Tost (122); del 17 de juliol de 1051, la venda per part d'Arnau del puig de Malnar, amb la seva torre, a un tal Guillem, "in apenditio" del castell d'Orenga, dins el comtat d'Urgell(123); del setembre

de 1052, l'acta de donació per part d'Arnau i Arsendis de la parroquia de Travesserres a Tedmar Gerut(124); dos anys més tard, el 16 de febrer, ambdós, conjuntament amb el seu fill Guillem, redotaven, com hem dit, la Canònica de St. Miquel de Montmagastre (125), acte al qual assistien Gauceran Erimany, Berenguer Isarn i Bertran Borrell entre altres; en el mes de febrer de 1055 Felmir dictava el seu testament -el que feu construir St. Salvador d'Ager-, d'sposant entre altres coses, que tots els seus béns restessin sota la custòdia de la batllia del seu senyor Arnau Mir de Tost(126). Així mateix, Arnau, la seva muller Arsendis i el fill Guillem deixaven el 26 de maig de 1060 a un Bernat Oniça certs alous a "Escluç", prop del Segre i als peus de la serra del Cadí, per roturar i cultivar(127). El 7 de març de 1062 procedien els dos esposos -el seu fill Guillem havia mort ja- a dotar la Canònica de Llordà, figurant entre els assistents Gausbert Sanlla, que era castlà del castell; segurament s'acabava de construir l'església, de la qual en resten vestigis encara(128). El 13 de novembre de 1063 signava també Arnau en l'acta d'infeudació del castell de Sedó, que havia concedit el bisbe Guillem i capítol de la Seu -concediren- a Ud lard i la seva muller Ermengards(129).

Anem a veure seguidament, la documentació existent que es relaciona amb els comtes de Pallars, per tal com és la més significativa per il·lustrar el paper preponderant que assolí Arnau en relació, sobretot, amb Ramon V, que és qui ocupa les dues darreres etapes de la seva vida(130). Data el primer document de l'any 1052 i tracta del conveni establert entre dit comte i Arnau sobre la tenença dels castells de Guàrdia i Mur -és la primera referència que ens apareix sobre ells-, que li concedí el comte en feu franc (131) -Bonnassie el data l'any 1053-. Segurament que és en aquest moment àlgit de la política d'Arnau, que es convé el matrimoni entre el comte de Pallars esmentat i la filla Valença d'Arnau Mir de Tost. Ho suposem, per tal com ambdós apareixen, en el mes d'octubre d'aquest any, efectuant la venda d'una quadra al Montsec (132).

La majoria de convenis, però, entre el comte i Arnau ens apareixen subscript^s dins l'any 1055. Destaquem primerament l'esponsalici -solament es referencia- i un pacte d'avinentesa subscript al mes de setembre, en el qual es fa constar la boda del comte amb Valença, en virtut del qual el comte es compromet a encomanar la guàrdia del castell de Llimiana als seus millors homes -com hem vist, s'especifica que el castell el construïren entre els dos-, als quals obliga a prestar homenatge a Arnau per dit castell(133); sense precisar el mes, ens apareix també la venda de la meitat del castell d'Areny per Ramon V a Arnau, que tenia dit castell en feu (134); venien també Ramon V i Valença a ell mateix en el mateix any els castells de Llimiana, Mur, Bastus i Orcau per preu de 12.000 sous, que era el total de la dot aportada per Valença(135). De fet sembla, si ens atenim al document esmentat, que tenia empenyorats els castells ja de Llimiana, Mur i Montanyana -es precisa juntament amb la seva filla (136).

A l'any següent, signaven novament un conveni el comte i Arnau, acordant, que si el comte entregava el castell de Salàs al comte Artal de Pallars Sobirà, Arnau adquiriria en franc alou l'altra meitat del castell d'Areny(137). El 25 de setembre de 1056, sorprenentment, ens apareix Ramon V efectuant l'acta d'esponsalici -tres anys després del matrimoni, almenys- a favor de la seva muller Valença, a qui concedia els castells de Llimiana, Orcau i Bastús, amb la condició, que si moria, els heretés el seu germà Sunyer, que deuria retornar a Valença la seva dot de 12 000 sous (138). Concedia també, en document apart, a Valença els castells de Mur i la meitat del d'Areny(139).

Es tracta de documents, tots ells molt significatius, però alhora confosos, que palesen el complex mecanisme de les relacions feudals, que en aquest cas unien al comte amb Arnau, el poder i riquesa del qual rivalitzaria sens dubte amb el propi comtal. Aragués situa en aquesta època, entre 1047 i 1056 la construcció del castell de Mur, que considera obra exclusiva d'Arnau, que n'era el feudatari(140).

Encara el 7 d'abril de 1064, ens apareixerà Arnau com testimoni

en una acta de venda que efectuaren els comtes de Pallars Sobirà a favor dels del Pallars Jussà(141) i en un acte de fidelitat que prestà el comte Artal a Ramon V(142); encara el 16 de juliol Ramon V i Valença prometien a Arnau ajut per la defensa del castell d'Areny. Resumint, d'una forma més clara que amb el comte d'Urgell, crec que hem pogut, ^{veure} com Arnau anà afermant la seva situació de superioritat enfront dels comtes de Pallars.

Ens resta finalment, tractar de la darrera etapa de la vida d'Arnau Mir de Tost, en molts aspectes la més interessant, puix permet confirmar molts dels plantejaments oferts. Potser ens calia destacar, abans de seguir, el distint paper que Arnau jugarà en relació als comtes de Barcelona i el rei d'Aragó, els pactes que establirà amb els quals seran estrictament feudals i d'una clara fidelitat, com destacà ja Araguas(143). Així si, per exemple, ens fixem en les infeudacions de Camarasa i Cubells, pel que fa al comte de Barcelona, o en la del castell d'Estopinyà -no es conserva l'acta d'infeudació, que coneixem solament pel testament d'Arnau-, el joc de pactes es totalment feudal i d'inferior a superior; així, pels pactes convinguts, malgrat conquereixi Arnau Casserres, el vendrà -el comte en pagarà, segons Sobrequés, el preu més elevat que qualsevol altre castell comprat- al comte de Barcelona, el qual al seu torn, com hem vist, li infeudarà tot seguit. A través del seu testament, per altra banda, no és trasllueix tampoc, pel que fa al comte de Barcelona i al rei d'Aragó, el grau de superioritat i autonomia mostrada respecte als comtes d'Urgell -permesa- i Pallars, en relació a les infeudacions que ostentava.

De la darrera etapa de la vida d'Arnau Mir de Tost, dins l'època ja del govern d'Ermengol IV(144), no posseim ni un sol document comtal en el qual aparegui ell, com si per part del poder comtal hi hagués una acceptació tàcita del seu estatus -el comte seria encara molt jove-, pel qual Arnau restaria totalment al marge dels afers del comtat, ocupat bàsicament en les activitats polítiques dels seus propis dominis. A través de la documentació s'adverteix

clarament una política continuïsta respecte als seus estats i alhora una voluntat de consolidar-los devers els seus successors. Per altra banda, trobarem més freqüents les seves relacions amb el comte de Barcelona, reflectint ben clarament el paper que juga com senyor de frontera.

De la seva relació amb el comte de Barcelona posseïm varios documents; del mes d'abril de 1067 i del mes de juliol del mateix any, la venda esmentada del castell de Casserres per part d'Arnau al comte de Barcelona, pel qual pagà el comte una crescuda suma de diners, i la seva posterior infeudació a ell mateix(145); del 5 d'agost d'aquell mateix any, la donació en feu de la Roca de Miravet -als límits del castell d'Estopinyà "in extremis finibus marchiarum iuxta Hispaniam intra terminum de Stopiniano et de Caborrell(Camporrells)"- a Miró Isarn -hem pensat si estava emparentat amb el citat Berenguer Isarn-, en la qual hi signa Arnau com testimoni, que hem de suposar, que es deuria al fet de posseir el castell d'Estopinyà en feu(146). Finalment, com document més significatiu, que alhora indica el prestigi social i polític que havia alcançat, són els "Usatges de Barcelona", en l'usatge IV dels quals s'indica la llista de pròcers que assistiren -cridats per Ramon Berenguer I- a Barcelona, aplegats al palau comtal, per tal de dur a terme la compilació i la seva ulterior promulgació(147) -segons Miret i Sans, hi assistí també el seu gendre Ponç Guerau de Cabrera-.

Des del mateix any 1065 i poc després de mort Ermengol III, ens comencen a apareixer documents que fan referència a dotacions de l'abadia d'Ager -en concret són tres-, establerts ja amb unes idees clares respecte als propòsits dels seus fundadors, quant a la consolidació del seu senyoriu com entitat autònoma. En una amplíssima dotació lliurada el mateix abril de 1065, Arnau i Arsendis confirmaven i ratificaven les donacions anteriors, alhora que, dins un projecte més ambiciós, subjectaven les canòniques de Llordà i Montmagastre a l'església d'Ager, esdevenint així priorats de dita església. El document el signaven les seves filles,

en qualitat de comtessa del Pallars i vescomtessa de Girona, Berenguer Isarn i Gauceran Erimany, entre altres(149). Tot just passat un any -el juliol de 1066⁽¹⁵⁰⁾ ambdós novament, juntament amb l'abat Guillem, procedien a la distribució dels béns de la Canònica entre els membres d'aquella església, que era definitivament consolidada i, sorprenentment, al mes de novembre d'aquell mateix any oferien l'església d'Ager a Cluny i al seu abat Hug, amb tots els seus béns(151). No sabem els motius de tan sobtada decisió, ni tampoc coneixem el perquè Cluny rebutjà l'oferta. El cert és que tot quedà com abans i a l'abril de 1067 determinaven lliurar novament una acta de dotació, ratificant igualment les donacions anteriors i afegint-hi la important donació del castell de Llordà, del castell de Malagastre i els alous de Puig de Sex i Campràs -terme de Montmagastre- i el de Vilamajor -a la Vall d'Ager-(152); dotació que, un cop fracassada la negociació amb Cluny, cal considerar com ratificació del seu projecte primer i alhora com acta dotacional de major embergadura, car Arnau devia pensar ja en uns objectius definitus per la seva església, que acabaria d'arrodonir definitivament a l'any següent -segurament influïren en dit projecte la seva muller i el jutge Guillem, el segon abat de St. Pere d'Ager-; potser encara no amb tota seguretat pensava ja convertir l'abadia i els seus abats en senyors alodials dels seus dominis, per tal de deslligar-los de tota jurisdicció urgellesa i sotmetre'ls directament a la Santa Seu. Una fórmula que deuria assegurar el patrimoni senyorial dels seus descendents. Aquest projecte, de comú acord amb Arsendís, el portaren a terme, com hem dit, al cap d'un any -el quatre d'abril de 1068, un mes i mig abans que lliurés el seu testament Arsendís- amb la darrera i més solemne acta de dotació de la Canònica de St. Pere -se la considera el testament seu envers St. Pere d'Ager-, en la qual, a més de ratificar-se novament les anteriors donacions, s'afegia la del castell d'Ager amb el seu terme i béns, determinant amb molta precisió, que se situava "in extremis finibus marchiarum iuxta comitatum Urgelli", a la vegada que es declaraven ells mateixos feudataris d'ella, com ho deurién ésser també llurs successors -diuen

"ut dum nos ambe vixerimus hoc totum teneamus et abeamus per Sanctum Petrum et Guilelmus abbas et successorum eius.....et infantes nostri quod nos elegerimus et posteritas nostra.... similiter hoc habeant per Sanctum Petrum et abbates qui ibi fuerint ad servicium eius..."(153); fòrmula, com explicàvem més amunt, mercés la qual s'intentava per tots els medis deslligar els dominis del nou senyoriu de la potestat d'Urgell o de la de Pallars Jussà, puix tan de bon punt desaparegui Arnau Mir de Tost, es plantejarà, malgrat tot, un judici entorn a la jurisdicció del castell d'Àger, que cobejaren els comtes de Pallars i Urgell. Arnau Mir de Tost, potser preveient-ho, intentà mitjançant dita fòrmula evitar-ho, però fou del tot inútil; poc després de mort, el mateix any 1072, se celebrava un judici entre ambdós pretenents -Ramon V i Ermengol IV-, que es diu fou jutjat per "melius directum, per usum de Barchinona et Urgelio"(154).

El judici, però, no solucionà el problema. D'una banda hi havien l'abat d'Àger i descendents i hereus d'Arnau Mir de Tost, als que en res s'els reconeixien els drets successoris -no tenim cap referència documental sobre aquests i molt menys sobre els abats, que no veurien reconeguts els seus drets fins l'època del vescomte Alvar i encara solament per cert temps- i per l'altra els comtes esmentats. Els vescomtes d'Àger, en certa forma, es trobaven al mig de dites pretensions comtals i segurament optaren, per motius familiars, apoiar la del comte de Pallars, puix seguidament, sense que en coneguem la data concreta, s'encetà una guerra entre dits comtes. Coneixem dita guerra, mercés a dos documents -o millor tres-; el primer és un conveni que signaren els vescomtes d'Àger amb el comte Ramon V, que porta data de 11 de setembre de 1072 -Arnau havia mort entre l'onze d'agost i aquesta data-, en virtut del qual es comprometien a ajudar al comte de Pallars contra el d'Urgell, alhora que reconeixien els seus drets de senyoria i jurisdicció alodial sobre el castell d'Àger(155).

La guerra es deuria perllongar tot més fins el 1074, que és precisament l'any que signen un pacte els senyors d'Àger -el podem

considerar de pau- amb Ermengol IV, pel qual reconeixien els drets comtal^s d'Urgell sobre el castell d'Ager, a la vegada que el comte els reconeixia la possessió de tots els béns heredats d'Arnau Mir de Tost, exceptuant el castell d'Ager, que els hi infeudava(156); el darrer document data ja del 1102 i en certa forma ens il.lustra de la transcendència que tingué aquella guerra, puix es tracta d'una devolució de béns al Pallars -el castell i església de Llordà, que reclamà l'abat d'Ager, després de mostrar l'escriptura de donació atorgada per Arnau Mir de Tost-; en el document es precisa que ho havia pres Ermengol IV durant la guerra que havia sostingut contra el comte de Pallars -"olim mortus in castro de Gerb hec obtulerat prefate ecclesie aggerensi per guerram quam habuit cum Raimundi comite paliarensi"-.(157)

La resta de documents conservats sobre Arnau Mir de Tost tracten de la seva activitat de govern o són donacions a esglésies; els dos únics comtals són també donacions efectuades per la comtessa vídua Sança -l'hem comentat ja-(158) i per la mare d'Ermengol III, la comtessa Constança, a favor de la canònica d'Ager(159) -datats el 12 d'abril de 1065 i el 25 de març de 1066-. Entre les donacions d'esglésies, cal esmentar, la que el 12 de gener de 1067, atorgaven Arnau i Arsendis a l'església de St. Jaume del propi castell de St. Jaume i altres béns "pro anima"del seu fill Guillem(160) o la del 12 de gener de 1067 que atorgaven -o ratificaven- a Sta. Maria d'Urgell del castell de Figuera "pro anima" del seu germà Bernat i del seu pare Miró(161); hi hauriem pogut afegir la donació del 14 de març de 1066 a St. Jaume de Frontanyà, quan s'estava construint l'església(162).

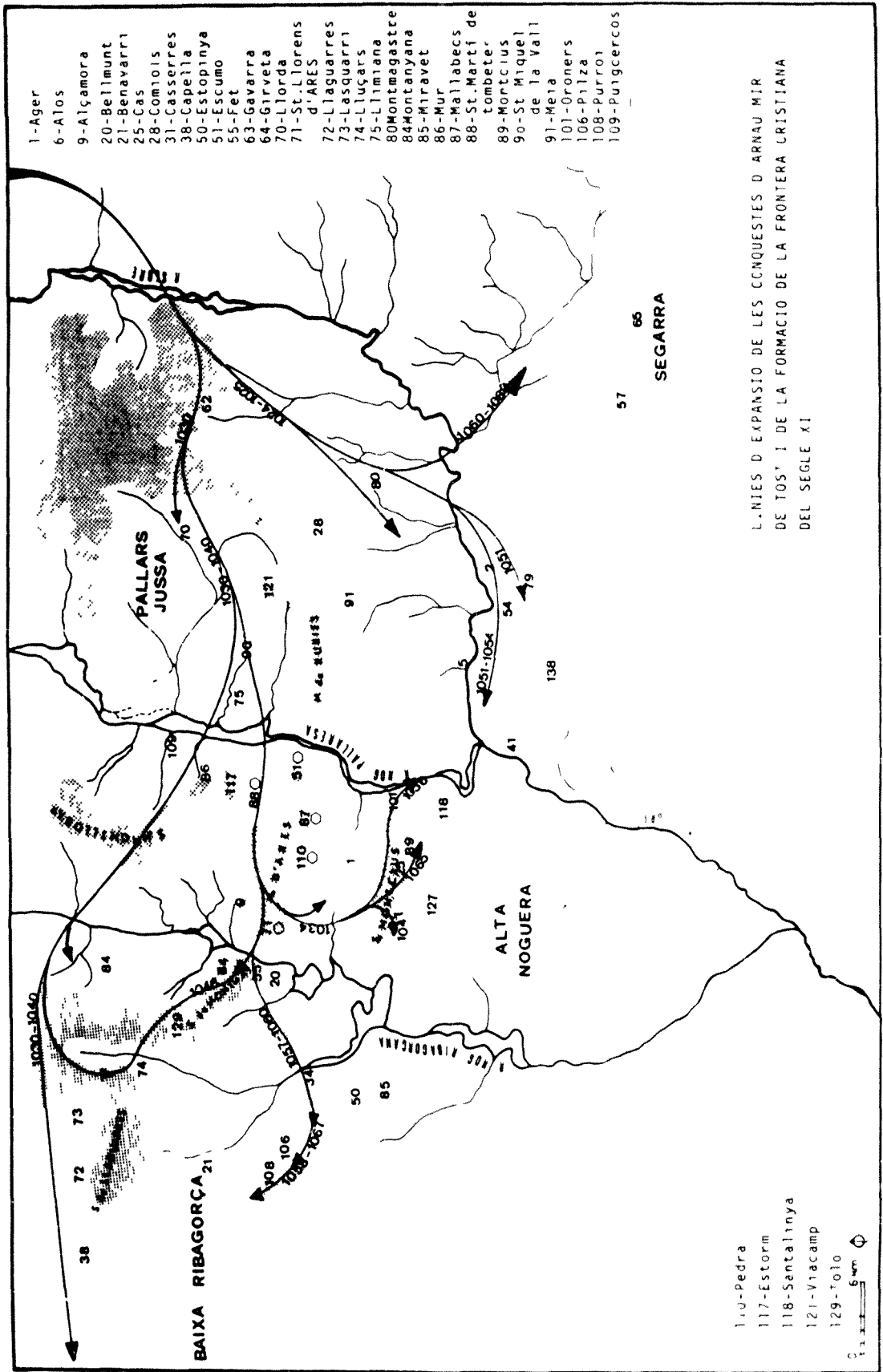
Els documents referits al seu govern són en sa majoria actes de vassallatge; del 1067 posseim l'acte de fidelitat prestat per Sanlla Imble per la tinença del castell de Montmagastre(163); del 15 de desembre també de 1067 la infeudació del "puio" o quadra de Montesquiú, atorgada per Arnau Mir de Tost i Arsendis a Gauceran Erimany, amb pacte de construir-hi una torre i cultivar les te-

rres -era situat prop de Cas, a la Vall d'Ager-(164); del 22 de febrer de 1068 l'acte d'homenatge prestat a ambdós per Ramon Arnau de Meià per la tinença del castell de Malagastre -serà el darrer document, juntament amb l'acta de dotació de St. Pere, on figuren junts, car en aquest mateix any ella morirà-(165), precisant que l'havien posseït fins aleshores Company Ballomar i Atinard.

El 27 d'octubre de 1069, quan havia mort Arsendis ja, Arnau signa com testimoni en l'acta de donació de la vila de Sort a Sta. Maria d'Urgell, atorgada pels comtes Ramon V i Valença en desagravi per haver-se aliat -o cridat- als àrabs per lluitar contra els cristians; els acompanyava el seu fill Pere Ramon(166). El 30 de setembre de 1071 prestava vassallatge a Arnau, Arnau Pere de Ponts, salvant la fidelitat deguda a Ermengol IV(167) i per les mateixes dates Gausbert -Sanlla ? pel castell de Llordà ?-(168) i un tal Ramon fill de Raquel(169).

Podriem resumir tot l'exposat, destacant tres aspectes de la seva actuació política. En primer lloc el seu ascens dins el combat d'Urgell, en part degut als seus mèrits militars i en part a la vinculació indubtable amb el bisbat d'Urgell -caldrí aprofundir més aquest aspecte-, sense menystenir la seva pròpia categoria social, de ben segur destacada. Tot el qual, farà que augmenti el seu prestigi i també la seva riquesa i patrimoni. Assolida, podriem dir, una posició social i poder notoris, es començara a perfilar -des de mitjan s. XI- una clara orientació política, tendent a la creació d'un senyoriu propi, en bona part alimentat i possibilitat pel paper que va adquirint de senyor de frontera -en un document fins i tot se l'esmenta "custos" frontera- i a una política de pactes i aliances complexa que establí amb els comtes de Pallars i Barcelona sobretot -també amb el rei d'Aragó, que desconeixem i amb el seu senyor propi el comte d'Urgell-.

Un darrer aspecte deuria tractar de quina forma dugué a terme la seva política independentista, que lligà a la pròpia fundació de

Pl. 2

l'abadia d'Ager i al privilegi d'exempció que aconseguí per ella, concedit per Nicolau II, a partir del qual convertirà als seus abats en veritables senyors feudals, als quals acabarà sotmetent tots els seus dominis, esdevenint ell i els seus successors feudataris de dits abats i indirectament de la Santa Seu, puix ^{dit} privilegi no era res més que una fórmula clarament feudal per deslliurar del poder secular un monestir i sotmetre'l directament a la Santa Seu. Políticament era una forma viable, però que no reeixiria enfront de la política de reforçament del poder comtal encetada per Ermengol IV. Segurament, Arnau Mir de Tost s'adonà del perill i el difícil/paper que jugarien els seus dominis, situats en una àrea conflictiva, que era la pròpia d'expansió natural del comtat de Pallars d'una banda i d'altra una zona per on des dels primers temps del s. XI s'eixamplava el comtat d'Urgell, en certa forma barrant tota possibilitat d'expansió del comtat de Pallars. Arnau, al llarg de tota la política d'aliances, degué viure aquests conflictes que es plantejaven ja i intentà defugir-los. De fet, la guerra del 1072, fou la darrera catta que jugaren els comtes de Pallars, com intent extrem, per trencar aquesta política expansionista d'Urgell, que els asfixiava a ells. Com hem explicat, perderen la guerra i veieren així truncada tota possibilitat d'expansió, car també a la Ribagorça els reis d'Aragó els barraren el pas des d'un primer moment, intervenint-hi també Arnau, sense que es tingués encara, potser, una clara consciència del que succeïa per part dels comtes de Pallars.

III - L'home militar. L'avenç de frontera del comtat d'Urgell per la zona del Montsec

En el moment que Arnau Mir de Tost alcança la seva majoria d'edat, entorn al 1018-1019, les marques del comtat d'Urgell se situaven, per la zona del Solsonés, a l'alçada de l'Aguda, Biosca, Figuera-castell desaparegut-, Sanaüja, Ribelles, que eren castells avançats respecte a la línia dels de Llanera, Ardèvol, Vallferosa, Llo

berola i Sallent, que havien constituït la zona de frontera a finals del s. X; per la banda del Mig Segre, la frontera se situava a l'alçada de Ponts, Montmagastre i Meià; per la del Pallars Jussà, en l'indret de Llordà i possiblement Toló; per la seva banda, els comtes de Pallars Jussà s'havien anat extenent per les zones muntanyoses i protegides que voltaven la Conca de Tremp -per Ponent, que és la zona que ens interessa a nosaltres, a través de la serra de Montllobar fins al Montsec d'Ares- i per la ribera de la Noguera Ribagorçana fins Areny i Montanyana, formant un sol front -aquests castells segurament no es conqueriren fins l'època del comte Ramon IV o àdhuc Ramon V, amb l'ajut d'Arnau Mir de Tost, com veurem-; l'objectiu dels comtes de Pallars era segurament alçar el Montsec d'Ares i conquerir posteriorment la Vall d'Ager. Finalment, per la zona de la Ribagorça, els reis d'Aragó intentaran també dominar tota la faixa de terra entre les riberes de la Noguera Ribagorçana i el Cinca, en direcció sud, amb un objectiu últim, que serà Lleida.

Nosaltres hem suposat, que Arnau començaria la seva carrera militar entorn al 1024, que és el moment que Ermengol II i el comte de Barcelona Berenguer Ramon I conquereixen des de Montmagastre tota la zona del Mig Segre fins Artesa i Alòs de Balaguer(170). Concretament s'acabaven de conquerir, segons s'expressa en el conveni que ambdós comtes signaren, els castells de Montmagastre, Alòs, Rubió, Malagastre i Artesa. Suposem que Montmagastre havia estat conquerit abans del 1003 per Ermengol I, juntament amb els de Meià i Ponts(171)-castells que serien destruïts durant la famosa expedició d'Abd-al-Melik-; sembla que aquesta expedició de destrucció suposà un gran enrenou pel comtat d'Urgell, car malgrat els reconqueriria Ermengol I, la seva mort en la fracassada expedició de Còrdova deixaria el comtat força debilitat i exposat al perill musulmà. Sobrequès creu, que la famosa reunió de la noblesa catalana a Seu d'Urgell per organitzar i reinstaurar el bisbat tractà també del tema d'enfortiment de la frontera -era l'any 1011- i que se n'encarregà el tutor d'Ermengol II, el comte Ramon Borrell de Barcelona, el qual, no solament duria a terme aquesta tasca,

ans fins i tot organitzaria una gran expedició contra els alarbs, que arribaria fins l'Ebre(172); la campanya es dugué a terme entre 1015-1016 i com resultat, sembla que es conquerí ja els castells de Malagas'tre, Aldòs, Rubió i Artesa, alhora que^{es} consolidà la situació del de Montmagastre, els quals tornarien a caure en mans islàmiques, tot seguit després que moriria el comte -entre 1018-1019-(173). Nosaltres estem convençuts, com avançarem ja en l'apartat anterior, que Arnau Mir de Tost participà en l'acció de l'expugnació altre cop empresa de dits castells i segurament de forma destacada, car esdevindria el veritable senyor de la zona, continuant després de 1054 -la data de redotació de la Canònica de Montmagastre- l'expansió de la frontera fins Marco-bau i Foradada(174), indrets en els quals s'esmenten vàries quadres, indicant la seva condició de zona de frontera.

Ja en època d'Ermengol II, segurament es duria a terme, o es continuaria, l'expansió del comtat d'Urgell per la banda de Pallars Jussà -la Conca d'Allà- fins Llimiana, participant-hi ben activament Arnau Mir de Tost; expansió que es duria a terme amb anterioritat al 1033, en part. Ens ho fa suposar, d'una banda el fet de posseir Arnau en alou el castell de Benabent, el castell de Toló en feu, alhora que adquirirà per compra el castell de Llordà -li ven Ermengol II l'any 1033- i li serà cedit per Ermengol III, en franc alou, el castell de Bescarri(175). Finalment el trobarem present també en un acte d'avinentesa que subscripiren Ramon IV de Pallars Jussà i Ermengol III el 30 de novembre de 1040, entorn a les disputes hagudes per la possessió del castell de Llimiana (176), que ens indica ja la rivalitat d'ambdós comtes per dominar la zona del Montsec. No sabem si la conquesta del castell de Llimiana estava ja consolidada o inclús si l'havien conquerit, car per un conveni del 1055 entre Arnau i Ramon V de Pallars, ens assabentem que el castell l'havien fet construir entre els dos. Suposem que Arnau participaria plenament en la seva expugnació, puix el comte li deixa en franc alou i exigeix als seus homes que li prestin homenatge(177).

Com explicàvem més amunt, el comte Ramon IV de Pallars Jussà s'ha via extés, a través de la serra de Montllobar, per la zona septentrional del Montsec d'Ares, des d'abans del 1044, ocupant els castells de Mur, Estorm, la Clua, Moró, St. Esteve, Beniure, Alçamora etc., depassant inclús la carena per Coll d'Ares, prop d'on ocuparia el castell de St. Llorens d'Ares, que de ben segur se situava en un indret habitat ja per artigaires, o colonitzadors o inclús per gent del país -ens ho fa suposar el fet de pertanyer l'Espluga de Miralles, que se situa sota el castell (anomenat també de la roca) i de ben segur havia estat l'origen d'ell, a un particular, del qual l'adquirí Arnau Mir de Tost l'any 1048(178). Dit castell, com hem indicat abans, el posseïa en feu Arnau Mir de Tost per Ramon IV i Ermengards, dels quals l'adquirí per compra entre el 1044 i el 1046.

Amb tota certesa, a través del Montsec de Rúbies i del d'Ares, que eren zones no sotmeses a la dominació sarraïna, partint de Llordà o Montmagastre, es planjà la conquesta de la Vall d'Ager per part d'Ermengol II i Arnau Mir de Tost, que dugueren a terme l'any 1034(179). Segurament que la conquesta es feu comptant amb l'ajut de la gent del país i es decidí amb certa premura, per adepantar-se als comtes de Pallars, que un cop dominat el Montsec per la banda del Pallars, tenien moltes possibilitats de dur-la a terme. Entre els qui els ajudarien, volem destacar als Exabel, senyors del castell de Pedra -a la Vall d'Ager-, el terme del qual llindava amb el del castell de St. Llorens i comprenia tot el territori del Montsec fins Coll d'Ares -de ben segur, la carta franquícia concedida l'any 1042 a Exabel i Garoca hauria de veure amb aquest ajut, com la donació l'any 1038, o confirmació, d'aïlous a Ollemer i Xeno o inclús la donació de l'Espluga de Portaclosa a Gekal Bonnessine de l'any 1043(180)-.

Tot seguit, després de la conquesta de la Vall d'Ager fins Portol-Cogul-, s'emprendria la conquesta del castell de Santalinya, que conqueririen també conjuntament Ermengol II i Arnau al cap de dos anys de la conquesta d'Ager(181). En el moment de la seva expugna

ció, ja hem vist com la vall d'Ager estava sotmesa als b. Hud, descrivint-se el seu castell com fortíssim i magnífic -sembla que al 1036 s'havia erigit ja en el seu recinte la primitiva església de St. Pere-.

No coneixem el moment precís que Arnau començà a col.laborar amb el comte de Pallars en la tasca conqueridora contra els àrabs, puix la majoria de documents conservats daten del 1055-1056; tret del document que hem citat sobre Llimiana, cap altra notícia tenim de la seva col.laboració; la deduïm, de fet, dels castells infeudats que pel comte posseï, la majoria d'ells en fran^calou, com Llimiana, Mur o Guàrdia i en part el castell d'Areny.⁽¹⁸²⁾ Pensem, com indicàrem ja en l'altre apartat, que aquesta col.laboració es feu ostensible sobretot després de la mort d'Ermengol II, participant, per tant, sobretot amb Ramon IV, en l'època del qual es deurién conquerir la majoria de castells; entre ells els d'Areny o Montanyana, des d'on Arnau entraria en contacte amb el rei d'Aragó igualment i plantejaria i prepararia les campanyes conjuntes d'ajut per l'expugnació de Llaguarre, Lasquarri i Capella. Solament tenim una referència documental que ens permet deduir-ho; es tracta de l'acta esmentada de devolució del bisbat de Roda a la mitra d'Urgell per part de Ramir I, mercès a la qual ens assabentem que el bisbe Eribau d'Urgell s'havia traslladat a Lasquarri per reclamar-lo -hi era present també Arnau-(183).

Dominada la Vall d'Ager i amb un control efectiu de la ribera de la Noguera Pallaresa -per part d'Urgell, l'expansió es faria efectiva fins la Baronia de St. Oisme(184), a través de la Conca de Meià, i Oroners i a través de la Vall d'Ager-, Arnau Mir de Tost dirigia el seu àmbit de conquestes devers la Ribagorça i el domini efectiu de la ribera de la Noguera Ribagorçana, constituint més enllà del curs del riu els enclaus de Bellmunt i l'Esplugu de Fet, sobre la qual s'erigiria el castell -avui desaparegut-i possiblement Finestres, malgrat no es documenta fins més tard, pel qual pensem si no seria conquerida la zona més tard, puix se situa la fortificació en l'estret del mateix nom, verament extratègic.

A l'altra banda de riu s'haurien aixecat els enclaus de l'Espluga de Portaclusa -avui torre de les Conclues ?-, el castell de Corsà i el d'Espadella -segurament l'actual Pertusa, on a més de l'ermita romànica, es conserva la fonamentació d'una torre-, que igualment se situarien com punt de protecció i vigilància de la ribera, si tenim en compte a més, que prop d'allí s'hi troba el congost de Bonrebei i sobre mateix, al cap de la serralada, el castell de St. Llorens d'Ares, situat en un dels llocs de pas natural per penetrar a la Vall d'Ager -se situa entre els barrancs de St. Llorens i de la Pardina-, pel qual els castells esmentats se situen com elements de protecció i vigilància davant de qualsevol possible invasió que 'organitzés des de la banda de la Ribagorça, aleshores encara en poder sarraf. Es interessant constatar, com el castell de St. Llorens d'Ares el posseïa també Arnau en feu pels comtes de Pallars, en aquesta època(185).

En la primera dotació de l'abadia d'Ager, consten ja els castells de St. Llorens, Fet i Bellmunt -datada l'any 1046, com hem vist-(186). La segona invasió de la Vall d'Ager pels àrabs, suposaria segurament un cop molt greu pel comtat d'Urgell, que veuria per aquest motiu exposades gran nombre de les seves posicions que havia guanyat al llarg de la primera meitat del segle XI. Per això, la reconquesta definitiva de la Vall d'Ager per Arnau Mir de Tost li depararia a ell un gran prestigi i alhora el situaria com home fort en la zona de frontera, tot el qual li possibilitaria una major llibertat i l'establir relacions amb el comte de Barcelona, que avançava amb força rapidesa les fronteres del comtat de Barcelona per la zona de la Segarra i, segurament adonant-se de l'avenç aragonés per la Ribagorça, projectava ja parar-lo per afermar la seva situació, alhora que ajudava a afermar les posicions de la Noguera, on ell hi tindria ja castells; porjecte, pel qual necessitava l'ajut dels comtes d'Urgell, especialment. La intervenció del comte de Barcelona en la zona d'expansió urgellesa es veié, com hem explicat, afavorida pel conveni que signà dit comte -Ramon Berenguer I- i el reietó Iusuf de Lleida, que segurament no s'havia refet de la derrota que li infligí Arnau. La primera refeu

rència efectiva sobre dita relació, ens la proporciona l'acta d' infeudació del castell de Camarasa, lliurada per Ramon Berenguer I a favor d'Arnau Mir de Tost l'any 1051(186), i la del castell de Cubells -de fet, la infeudació la feu el comte de Barcelona al d'Urgell, amb pacte que tingués el castell per ell Arnau Mir de Tost-(187).

En aquesta època, basant-nos sobretot en l'acta de dotació de l'abadia d'Àger de l'any 1048(188), creiem que Arnau havia ja convingut amb el comte d'Urgell una àrea d'expansió per la zona de la Ribagorça -com hem explicat, en dita acta es fa constar la donació del delme de tot quant es conquereixi entre el riu la Noguera Ribagorçana i el Cinca-; indubtablement hi ha uns objectius ja d'expansió, un cop finalitzada l'etapa de les grans conquestes per la zona oriental i meridional del comtat. En aquest sentit cal entendre, creiem, les pròpies conquestes d'Arnau dels llocs de Finestres, Casserres, Estanya(189) i Entença(190), formant tot un bloc, que se situa com perllongació dels enclaus esmentats de Fet i Bellmunt. Llocs que serien tots conquerits dins la dècada dels cinquanta. Un clar exemple del que venim dient el trobem en el conveni ^{signat} l'any 1058 per Ermengol III i Arnau, sobre la infeudació de Casserres(191), quan encara no s'havia conquerit segurament aquest castell, on clarament s'hi veu la superioritat d'Arnau -reconeguda pel comte-, car convenen que tres quartes parts de la conquesta seran per Arnau i una sola pel comte. Malgrat dit conveni, com hem vist, la conquesta la durà a terme Arnau Mir de Tost amb les seves úniques forces, pel qual disposarà plenament del castell(192), segurament amb el consentiment del comte de Barcelona -ho deduem del fet de signar dit comte en l'acta de dotació de l'abadia d'Àger de l'any 1060, en la qual apareix la donació de l'església de Casserres a dita canònica(193)-puix, com hem avançat, entorn al 1056 se signà l'acció conjunta contra la Ribagorça, entre el comte de Barcelona i el d'Urgell; conveni en el qual intervingué també Arnau Mir de Tost i en virtut del qual ^{es reconeixia} la superioritat del comte de Barcelona, puix s'estipulava que dos terços de les conquestes

fossin per ell, mentre solament un terç pel comte d'Urgell, assignant-se-li també el castell de Pilzà i la meitat del de Purroi, en el cas que fos construït a mitges(194). Segurament que aquest conveni li venia imposat en part al comte d'Urgell, pel qual en signaria un altre amb Arnau Mir de Tost, pel qual es comprometia Arnau a guardar-li fidelitat i ajudar-lo en la lluita contra els àrabs -en dita zona, que anomenen "Hispania"-, així com a no acceptar, sense el seu consell, el castell d'Estopinyà de mans del comte de Barcelona(195), del qual per aquestes dates en seria el conqueridor i l'infeudaria a Arnau Mir de Tost, com se li infeudaran també, quan es conquereixin, els de Pilzà i Purroi, en la campanya d'expugnació dels quals segurament intervingu(196).

Segurament, que amb anterioritat a dites conquestes, el rei Ramir I d'Aragó, comptant amb el suport d'Arnau Mir de Tost, conquerí les places de Lluçars, Falç i Viacamp; ho creiem, per tal com consten com feus pel rei d'Aragó en el seu testament. Potser sigui degut a aquest avanç de frontera dels aragonesos, que el comte de Barcelona s'apremià a endegar l'acció de conquestes per la zona ribagorçana, per tal d'aturar la seva expansió -del rei d'Aragó- i alhora situar uns enclaus suficients per tal d'assegurar l'expansió posterior, que en part durien a terme els vescomtes d'Ager, i consolidar la seva presència.

Podem dir, que amb la conquesta de Miravet -segurament durant aquest període- s'acomplien els objectius del comte de Barcelona; Miravet, segons consta en una acta d'infeudació lliurada el 5 d'agost de 1067, se situava "in extremis finibus marchiarum iuxta hispaniam, intra terminum de Stopaniano et de Caborrellis(Camporells) que com en el cas d'Entença es tractaria d'una típica quadra de frontera.(197)

Per la banda d'Ager, la frontera avançarà encara fins Vilamajor, Avellanès i Montclús. Vilamajor, com Montesquiu -entre els termes de Cas i de Fontdepou(198)- eren també quadres exposades, en zona de frontera; el castell de Cas era ja conquerit el 1054 -ho dedueïm d'una donació que apareix en l'acta de dotació de la canònica de Montmagastre- i era donat el castell a l'abadia d'Ager l'any

1060(199), figurant en les seves afrontacions, com en les de Montesquiú, Fontdepou. Montesquiú, com Vilamajor, sembla que no foren zones consolidades fins l'any 1067; Vilamajor apareix per primera vegada en la dotació de l'abadia d'Ager de 1067⁽²⁰⁰⁾ i Montesquiú en l'esmentada infeudació que s'atorgà a Gauceran Erimany. També s'havia conquerit ja el castell de Montclús abans del 1060, segurament en el mateix moment que es consolidava el terme de Cas. Arnau en posseïa la meitat en feu pel comte d'Urgell, com consta en l'acta de dotació de l'abadia d'Ager, ja esmentada repetidament, de 1060. La conquesta de les Avellanes se situa entorn al 1058, dins les conquestes efectuades pel comte Ermengol III -no sabem si amb l'ajut d'Arnau Mir de Tost, però sí que creiem que es portà a terme des del castell de Santalinya, que tenia en feu Arnau Mir de Tost(201).

Per la zona d'Artesa, la frontera quedaria consolidada i fixada, com deiem al principi, en l'indret de Foradada, que era conquerit abans de 1067, segons consta en l'acta de dotació de la canònica d'Ager d'aquest mateix any(202).

Hem estat veient alhora, l'avenç de les fronteres d'Urgell i la creació o constitució dels dominis d'Arnau Mir de Tost, sorprenent la seva actuació esparsa per tan il·limitat territori. Nosaltres pensem, si aquesta gran i continuada tasca de guerra i alhora colonització -manifesta sobretot per la documentada presència de quadres en tots els indrets exposats de frontera-, no fou més fruit d'un equip d'homes fidels d'Arnau Mir de Tost, que no pas d'una actuació personal seva. Si això hagués estat així, reeixiria més la seva capacitat política organitzativa, que la propietat militar, que és indubtable per altra banda.

Ens restaria parlar encara, abans de concloure aquest apartat, de la marca de la zona del Solsonés, per tal com esdevindrà un enclau de primera importància, juntament amb la zona del Mig Segre, per la conquesta de la Conca del Sió, que es durà a terme ja en època dels successors d'Arnau Mir de Tost.

Com hem vist, hi posseïa ja Arnau els castells de Llanera i Figueres en alou i posteriorment hi posseïran els seus successors els de Blosca i Llobera en feu; així i tot no tenim la més mínima notícia que hi intervingués militarment, ni de cap altra forma, pel qual hem suposat que dits castells els heredà de la seva família. Coincidint amb les conquestes esmentades del Mig Segre, efectuades entorn al 1024 -conquesta dels castells de Montmagastre, Rubió, Alòs, Malagastre i Artesa-, St. Ermengol durà a terme l'expugnació de la vila de Guissona, en la zona més avançada de dita frontera i, amb ella, tota la capçalera del riu Sió. Guissona se situava, aleshores, als límits d'una marca que es mantindrà sense modificacions fins la segona meitat del s. XI, que enllaçaria amb l'expansió dels comtats Barcelona-Ausona per la banda de la Segarra. De fet caldria esperar fins el 1035, perquè la zona adquirís una certa seguretat i la ciutat pogués endegar el seu desenvolupament com entitat poblacional, segons Font i Rius(203), coincidint amb la conquesta de la conca del riu Llobregós.

IV - L'home religiós. Fundació d'esglésies i canòniques

Certament, Arnau Mir de Tost ens apareix com la figura prototípica del cavaller cristià i, en certa forma, dins de la seva actuació, no poden deslligar-se els aspectes polítics dels religiosos, car en una època de predomini de la fe, uns i altres anaven força units i interrelacionats. Tradicionalment, s'ha volgut presentar a Arnau Mir de Tost i a la seva muller Arsendis, com models d'esposos cristians, promotors i constructors d'esglésies; com organitzadors atentíssims de la vida eclesiàstica dels seus dominis, així com la dels seus propis castells en particular. Cap cavaller del comtat d'Urgell, al llarg del s. XI, no mostrarà un afany més gran en aquest sentit i, possiblement, cap farà construir tantes i tan magnífiques esglésies, l'exemple més esponent de les quals és sens dubte la de St. Pere d'Ager, que per altra banda és l'única que posseïm documentada.

Si donem una ullada per sobre a la documentació aplegada, ens adonarem aviat, com la més significativa fa referència a donacions

a esglésies, entre les quals destacaran especialment, com veurem, les de St. Sadurní de Llordà, St. Miquel de Montmagastre i la de St. Pere d'Ager.

El primer aspecte a ressaltar en el marc de la seva vida, sens dubte és la vinculació que mostra amb l'església d'Urgell i els seus bisbes, dels quals serà feudatari -pensem si ja per tradició familiar, malgrat no s'ens documenti fins època d'Arnau-, posseint nombroses parròquies i algun castell en feu per ells; el qual és significatiu, puix mostra certa participació seva en els afers temporals del bisbat.

Ja en època del bisbe St. Ermengol i des la plena juvenesa és fa palesa la seva participació; així, el 19 de novembre de 1019 apareix signant com testimoni en l'acta de nomenament de l'abat de St. Serni de Tabernoles com abat de St. Llorens de Morunys, que lliurà St. Ermengol amb el beneplàcit del comte Ermengol II(204). Signarà també, el 13 de febrer d'aquell mateix any, el llevador de béns concedits, en el seu testament, per la vescomtessa Sança d'Urgell a Sta. Maria d'Urgell(205). L'1 de novembre de 1024, assistia, igualment, a un judici presidit per Ermengol II, que se celebrava a St. Pere de Ponts, en el qual es jutjava un litigi que St. Ermengol i l'església d'Urgell tenien amb el monestir de Sta. Cecília d'Elins sobre la propietat de la vila i la parròquia de Tuixent(206); vila, que per altra part, se s'apoderà el comte esmentat i que retornava el 13 de març de 1029 a l'església d'Urgell, figurant entre els signants també Arnau(207). Signa com testimoni també, en l'acta de donació de la meitat de la vila de Guissona, per part d'Ermengol II, a Sta. Maria d'Urgell(208) i en l'acta d'atorgament de la meitat del castell de Santalinya, pel mateix comte, a l'església esmentada d'Urgell, el 15 d'agost del 1036(209).

Dins del període esmentat d'exercici del bisbe Ermengol, s'hi pot incloure encara dos documents, que es relacionen amb la seva família, altament significatius; es tracta del testament ja esmentat en el primer apartat del germà d'Arnau Mir de Tost, l'ardiaca Ber-

-nat, lliurat el 28 de desembre de 1027, en el qual són elegits marmessors el propi Arnau i la seva mare(210). El document és prou significatiu, per quant de ben segur era dit Bernat ardia-ca de l'església catedral de la Seu, el qual ens proporcionaria una primera fita per entendre la vinculació seva amb l'església d'Urgell. El segon document és encara més interessant; tracta de la venda efectuada per la mare d'Arnau a favor de St. Ermengol, lliurada el 23 de març de 1030, i en la qual apareixen, entre altres vendes, a lous al Rosselló, Vallespir, Cerdanya, Berguedà, Ripoll i Conflent, pel qual suposà Sanahuja que Sança estava emparentada amb el bisbe(211). Es difícil determinar els vincles que unien al bisbe amb la família, però de ben segur algun n'exis-tiria, car és del primer bisbe que tenim constància d'infeudacions atorgades a Arnau; posseim, de fet, un llevant del 4 d'agost de 1046, on venen consignades totes les possessions d'Arnau, que posseeix en feu per l'església d'Urgell(212), en el qual hi figuren com béns atorgats per St. Ermengol: les parròquies de Tost, Pla de St. Tirs, Lletó -inclosa la vila-, Clopedera, Urtx o Osrà -la meitat-, Civis(Andorra), Ares, Asnurri(Andorra, amb la pabo-dia), Nabiners, Serbaós, Sanavastre, Canillo(Andorra), Tavarceda de Conflent, Noves de Segre, Castelló(de Busa ?), així com l'ar-xiprestat de St. Pere, "ipsos tercios" de la Vall de Lord i el castell de Castellet (?). Tots ells amb facultat de llegar-los als seus successors o a qui els plagués.

Del període del bisbe Eribau, posseim també documentació intere-ssantíssima per veure la vinculació d'Arnau amb l'església d'Ur-gell. La primera referència documental data de 1037-1038 i tracta de la infeudació de les esglésies de Guils, Serbaós i Bar per part de dit bisbe a un tal Ramon, amb pacte que les posseís per Arnau Mir de Tost(213). El 15 d'agost de 1038, juntament amb el bisbe Eribau i la comtessa Constança, signava Arnau com almoiner del comte Ermengol II en una acta de donació a Sta. Maria de Guisso-na(214) i el 15 del mes d'agost de 1039 en una altra a favor de St. Serni de Tabernoles(215).

Era present Arnau, el 17 de setembre de 1040, en l'acta, igualment, de devolució del bisbat de Roda per part del rei Ramir I d'Aragó, que havia reclamat el bisbe Eribau(216). Com feiem notar en l'apartat de l'actuació política, aquest i els documents que segueixen, ens mostren ben clarament el paper rellevant que ocupaven i alhora la vinculació que mantenien; Eribau consagrava el 7 d'octubre d'aquell any, l'església de St. Martí de Tost; acte en el qual assistia també la mare d'Arnau, que deuria amb el seu fill ésser la promotora de la nova fàbrica del temple que es consagrava(217). Segurament que elegit pel propi bisbe, Arnau presidia en aquestes dates, juntament amb el seu cunyat el vescomte Miró Guillem, un judici que Eribau havia interposat contra el comte Ramon IV de Pallars Jussà, per certes esglésies usurpades per aquest(218). Finalment, el 22 d'octubre de 1040, era nomenat com almoiner en el propi testament del bisbe Eribau, el qual li encomanava també la tutoria del seu nebot Ramon Folch de Cardona, puix actuava Eribau en aquest moment com vescomte de Cardona(218)². Interessa destacar també d'aquest testament, com prova de la gran amistat que unia a ambdós, la deixa que feu Eribau d'un anell al bisbe i abat Oliba, que li havia regalat el mateix Arnau. Tenim també constància, pel document esmentat del 1046, de l'atorgament en feu pel bisbe a Arnau de les parròquies de Montant de Tost, Adraen, Saldes, el Vilar, Gòsol, Guils, Rocamora, Codonavars, Sagàs, Travesserres i 4000 sous de "uistizo" -quèstia ?-(219).

En època del bisbe Guillem, ens apareix igualment documentació, que demostra igualment la vinculació mantinguda per Arnau Mir de Tost amb el bisbat. De fet, el primer document que s'ens documenta el bisbe Guillem és l'esmentat de 1046, pel qual confirmava les donacions ressenyades dels bisbes St. Ermengol i Eribau, afegint-ne encara altres; les parròquies d'Argilers, Vilanova (?) -la meitat solament-, Tentellatge de Navés, La Corriu, Llinàs i la Mora i el castell de Llanera. En aquest o els anys següents

-no es precisa la data- Ermengol III disposava l'acta de dotació de l'església catedral de Sta. Maria de la Seu, figurant Guillem com a bisbe, entre els actants de la qual hi figura Arnau, que li fa donació de l'església de Canillo i de la de Sta. Eugènia (de Torres ?), així com les seves vinyes i drets de llenya del terme del castell de St. Jaume(220); per la mateixa època, sense poder-ho precisar tampoc, un tal Bofill prestava vassallatge per la tinença del castell de Llanera al bisbe Guillem, prometent defensar-lo contra tots els homes, menys d'Arnau Mir de Tost el seu senyor (221). El 26 de juny de 1057, era present també en l'acta de permuta que signaren Ermengol III i el bisbe Guillem, per la qual es canviava el castell de Solsona pel de Santalinya(222); signava com testimoni, així mateix, el 13 de novembre de 1063, en l'acta d'infeudació del castell de Sedó, que el bisbe Guillem i capítol de la seu concedien a un tal Udalard(223). De fet, aquest és el darrer document en el qual figura Arnau actuant al costat dels bisbes d'Urgell.

Vistes les relacions amb els bisbes d'Urgell, caldria veure en aquest paràgraf -dins el marc de la seva actuació particular- la seva participació com promotor i organitzador de la vida eclesiàstica dels nous territoris, carents segurament aleshores d'un marc eclesiàstic definit. No ens posarem a veure amb tot detall el perquè l'organitzà partint de comunitats eclesiàstiques -canòniques-, però no ^{hi} ha dubte que la seva implantació i potenciació ha de veure amb la creixent implantació i potenciació també del feudalisme, així com amb un esperit de reforma de l'església secular que s'anirà produint al llarg del s. XI(224). D'altra banda, pel seu propi caràcter i finalitats, les canòniques s'adequaran millor a l'esperit organitzatiu i a les funcions parroquials d'apostolat i servei, que no pas les comunitats de monjos benedictins, que fins aleshores havien acomplert aquestes tasques -així i tot cal veure la seva vida regular dins la influència d'un monasquisme dominant i reformat de feia temps-. Ja des la primera meitat del s. XI veu

-rem aparèixer les comunitats de canonges arreu; sobretot dins els àmbits senyorials, però també amb un esperit semblant en les seus catedralícies, com la pròpia de Sta. Maria d'Urgell.

Pel que fa als quadres eclesiàstics, dins les entitats senyorials, que veuran de contituir-se en centres autònoms de poder, les canòniques esdevindran la fòrmula més adient, tenint en compte que als senyors els serà impossible crear nous bisbats. Serà el cas de Cardona, Solsona, Ager i posteriorment també de Mur i tants altres casos

Donada la vinculació i bones relacions que mantenia Arnau amb el bisbat d'Urgell i els seus bisbes, tal com hem vist, no tindria segurament cap problema per instituir les seves comunitats pròpies; és més, segurament gaudiria, en aquest sentit, d'una total llibertat. Es molt significatiu, que institueixi canòniques en un primer moment en els seus tres castells principals, tal com hem explicat. La primera que instituiria, seria la d'Ager; Sanahuja no creu que en tingués cap intenció en el primer moment de la conquesta d'Ager i en els anys que la seguiren, puix primerament, juntament amb el comte Ermengol II, feu donació a Cuixà de les terres de dit castell d'Ager, després fundà l'església de St Pere -sembla que l'any 1036 era constituïda- i la dotà de béns l'any 1046.

Segurament que la idea començà a fructificar després de la reconquesta de la Vall d'Ager; hom pot considerar -així opinen també Sanahuja i Chesé- l'acta de dotació de l'abadia d'Ager de 23 de març de 1048, emesa tot seguit després de recuperada la Vall, com l'acta fundacional de la Canònica. Curiosament, com ja advertí Sanahuja, hi figuren entre els signants, per primer cop, Ramon, levida i cabiscol, i Guillem Ramon, jutge ausonenc, que esdevindrien els dos primers abats de la canònica. Sanahuja i el propi Chesé relacionen(225) l'amistat que unia a Arnau amb l'abat Oliba(226) amb la fundació de la canònica d'Ager; una amistat, com hem vist, compartida amb el bisbe Eribau d'Urgell, el qual seria precisament el gran promotor de la Canònica de Cardona. Fins i tot s'ha vol-

-gut relacionar la presència de dits canonges a Àger amb dita amis tat, proposant el mateix Sanahuja que aquests foren enviats a Arnau pel propi abat Oliba per la seva fundació, procedents de la canònica de Vic, pel qual s'ha volgut veure també la canònica de Vic, com el model indiscutible de la d'Àger(227).

Ens és difícil saber, si la idea de la creació d'un senyoriu independent anava ja parella amb la d'aquesta institució religiosa en un primer moment, puix de fet no aconseguirà el privilegi d'exempció fins l'any 1060, pel qual devia pagar una quantitat elevada de diners -possiblement degut en part, com hem dit, a la clàusula anticànica que hi feu afegir, que com hem explicat tam bé, consistia en la intervenció seva en l'elecció i nomenament dels abats-; del que no hi ha dubte, és de què cercava una autonomia religiosa i a la vegada volia mantenir un control sobre ella. Feia poc que havia fundat la canònica d'Àger, quan el 16 de febrer de 1054 procedia a dotar extensament la Canònica de St. Miquel de Montmagastre, que havia fundat anteriorment Ermengol I, i de la qual n'esdevenia així cofundador, convertint-la en església mare de tot el Mig Segre; de forma semblant, dotava també St. Sadurní de Llordà, segurament aprofitant l'avinentesa que es consagra el nou temple romànic, del qual segurament en fou també ell el promotor(228). Dita església, es convertiria en església matriu de bona part de les esglésies de la Conca d'Allà, com veurem més endavant -de fet en bona mesura dins la termenació del seu cas tell.

Després que aconseguí el privilegi d'exempció, sembla que fou quan començà a alimentar un projecte més ambiciós per la seva es glésia; almenys és força indicatiu, que convertís els abats de St. Pere en senyors alodials, puix en una donació immediatament posterior al privilegi, fa donació a St. Pere i als seus abats dels castells de Corsà, Espadella -l'actual Pertusa?-, Cas, Mont clís -solament la meitat-, Oroners i Estanya -a la Ribagorça-(229).

Mort el papa Nicolau II, novament sol.licita Arnau un privilegi -la ratificació del mateix- al nou papa Alexandre II, pel qual sa

tisfà una nova quantitat de diners; certament mostra una preocupació per consolidar la nova institució - el nou privilegi es lliura l'any 1063-, possiblement perquè pensa ja en crear una única i gran canònica, que tingui en l'església de St. Pere d'Àger el seu centre; projecte que serà ja una realitat el 4 d'abril de 1065, segons es dedueix de l'acta de dotació de l'església d'Àger d'aquesta data, en virtut de la qual subjecta les canòniques de Llordà i Montmagastre a la d'Àger, esdevenint així priorats de la seva jurisdicció. El 4 d'abril de 1067 afegirà, en una nova dotació de l'abadia d'Àger que ratifica les donacions anteriors, a més, els castells de Llordà, Malagastre, Foradada i els alous de Vilamajor, Campràs i Puig de Sex -els dos darrers al terme de Montmagastre-(230). Culminant l'ambiciós projecte en una nova acta de dotació de l'abadia -la darrera de les concedides- que lliuraren Arnau i Arsendis, conjuntament, el 4 d'abril de 1048, mercès a la qual es dona el castell d'Àger i esdevenen Arnau i els seus successors feudataris de St. Pere i els seus abats(231). Aconsegueix així, una perfecta fusió religiosa i temporal dels seus dominis, que malauradament no recixeria.

Prova de la gran religiositat que sempre presidí la vida d'Arnau i Arsendis, són els testaments respectius i el gran nombre de donacions que feren al llarg de la seva vida a distintes esglésies, de les quals n'intentarem donar aquí el llistat amb els béns concedits.

St. Miquel de Cuixà	1034	- Béns castell d'Àger
		(Donació Arnau i Ermengol
		II en la conquesta)
		I vestit vermell d'"adato"
St. Pere de Vic	I	" "
St. Cugat del Vallés	I	vestit de brocat blau
St. Sebastià del Penedés	I	" de seda de Damasc
Sta. M ^a de Ripoll	I	" "
Sta. Eulàlia de Barcelona	I	" "oztorino" vermell

- St. Pere de les Puelles..... I vestit de seda blanc
- St. Salvador de Breda ..... I capa d'"oved"(seda)
- St. Pere de " ..... I cobertor
- St. Salvador d'Agana ? .....
- St. Pere de Porta ? ..... II "pallios"(vels de seda ?)
I capa de "tirenz"(teix. seda)
- St. Pere de Roda ..... I unça d'or
- St. Ponç (de Corbera ?) ..... I afiblalls de 50 mancusos
- Sta. Fe de Conques ..... 100 mancusos
- St. Jaume de Frontanyà ..... any 1066 certs béns per
la construcció
- St. Serni de Tabernoles ..... per "ipsas tabulas" 50 mancus.
- St. Andreu de Trespunts ..... " " " " "
- Confirmació anteriors donacions
"pro anima"de la mare allí en-
terrada i una filla.
- Sta. Cecília d'Elins ..... IV unces d'or
Vinyes a Taviarçada de Conflent
- St. Llorens de Morunys ..... I alou a Olius "pro anima" de
la seva filla Sança allí ente-
rrada.
IV unces d'or
- Sta. Maria de Ripoll ..... Vinyes a Ponts i Collfred
any 1051 I alou a Camarasa (donació Ra-
mon Berenguer I i Arnau...)
- Sta. Maria de la Seu .....I vestit d'"oztorino" groc
any 1042-1069 Església de Canillo
Sta.Eugènia(de Torres ?)
I vinya -de Vilallonga-
drets de llenya al terme
castell St. Jaume.
" 1046 Castell de Figuera "pro anima"
dels seus pares
Els seus drets sobre la vila de

- Lletó i la de Clopedera.
- St. Martí de Tost ..... Test. Arnau confirmació donac.
 any 1040 Amb motiu consagració
 Amb el bisbe Eribau reconeix els drets de l'església, de la tercera part del delme que havien usurpat els seus pares i confirma el delme dels masos d'Anseret i Bosch; el delme d'una "insola" el bosc de la Mata de la Rourera -"Roboretario"-; I "extollat" a la Vila; I terra a la coma de Llopsant; I vinya a la coma de Furramiu
 la seva mare Sança: I terra a Torrà i I vinya a la plana de Saragà
- St. Jaume ? ..... I cobertor
 I capa de brocat("tirenz")
- St. Sadurní de Besora ..... Ibid.
 "pro anima" d'una filla enterrada a lli la vila de Guanta ?
- St. Jaume ?(la mateixa) ..... I alou a la vial d'"Esduç" o Escluç(Alt Urgell)
 "pro anima" fill Guillem
- St. Cristòfol (de Busa ?) ..... 100 mancosos "pro anima" fill Arnau allí enterrat
- St. Sadurní de Castelltort ..... I cobertor
 I capa de brocat
- St. Sadurní de Bavarra ..... I capa de brocat
- Sta. Maria d'Artesa ..... I " d'"oved"
 Castell de Marcobau
- Sta. Maria de Vallferosa ..... I cobertor
 I capa de brocat
- St. Feliu d'Alòs ..... " "

Sta. Maria de Malagastre	I cobertor
Sta. Maria de Santalinya	ibid.
St. Romà de Comiols	I capa de brocat I cobertor
St. Esteve de Guàrdia	ibid.
Sta. Margarida de Benabent	I capa de brocat
St. Andreu de Bescarri	" " I cobertor
St. Vicenç de Toló	I capa de brocat
St. Vicenç d'Ager	I cobertor
St. Llorens d'Ares	I cobertor
St. Salvador de Bellmunt Rib.	ibid.
St. Sadurní de Llordà	I capa de "ciclato" I " d'oved

any 1062 Dotació: Donació esglésies

terme del castell de Llordà
esglésies de St. Andreu de
Bescarri, Sta. Mª de Covet
St. Vicenç d'"Echa" ?
Sta. Margarida de Benabent
vila i torre de Musiliol
I vinya a "Loris", I casa a
Castelló de Llordà; posseix
l'hospici de Sta. Maria de
"Olibani"

St. Miquel de Montmagastre	II capes de ciclato (teixit de seda brodat en or) I capa de seda folrada amb seda més fina
" 1047	I vinya al terme Montmagastre
" 1054	Dotació: 1/3 parròquia " 1/3 parròquia Anya " dels molins de " homes, alous, serveis " dominicatura Puig de Sex "

església Alentorn, de Vall-
Llebrera, Grialó
Castell de Comiols i esgl.
St. Romà i 1/3 parròq.
Esgl. St. Sad. Gavarra amb
1/3 primícies i oblac. i 1/2
dominicatures
I home a Lordà amb censos i
i serveis, I hort amb olive-
res i el condomini de Gaià
II horts a Ager
vila Garoca a Cas -quadra-
Esgl. d'Artesa amb prim. i
oblac.
El delme dels seus alous i
dominicatures, de "trilla"
"insula" i molins
l'església de Malagastre i
el delme d'Algar -Salgar-
La torre d'Aquila
L'esgl. de Koradada -encara
per construir-
l'esgl. de Collfred.

- St. Sepulcre ..... Arsendis li deixa la seva diadema
d'or
Sta. Fe de Conques ..... Li deixa Arsendis I mirall de
l'India i uns afiblalls d'or
St. Miquel de Montmagastre .... I pom d'argent -"pumbo argenteo-
St. Pere d'Ager ..... I " d'or, en forma de codony
"confecto de olores", per penjar
davant l'altar.
I vestit d'"oztorino" blau
I capa de seda
II dossers -tapissos- de seda
II cobertors de "fres" (amb seda).

esglésies donades a la canònica
d'Ager:

St. Vicenç d'Ager

St. Martí "

St. Joan "

St. Salvador "

Sta. Maria del Pla(Ager)

L'església de l'Espluga de Fet

Sta. Maria de Bellmunt

St. Llorenç d'Ares

St. Miquel de Montaspre

Sta. Maria de Pedra

Sta. Maria de Claramunt

St. Julià de la Règola

Sta. Maria de Corsà

St. Vicenç de Finestres

Sta. Maria de la Pertusa

Esgl. de Casserres

Esgl. d'Estanya

St. Jaume d'Entença

St. Esteve de Cabestany

St. Pere de Montmagastre

Esgles. i parròqu. de "Murrís" ?

Esgl. St. Jaume de Cas

Sta. Maria de Colobó

Deixem de detallar aquí els béns
de les dotacions successives de
de la Canònica d'Ager, per tal
com en donarem detallada referèn
cia en fer l'estudi de la consti
tució seva.

Com hom pot veure, entre les esglésies dotades, entre les quals
cal incloure encara St. Salvador d'Ager, que es consagrà el 15
d'abril de 1048, a la qual Arnau i Arsendis li feren donació

d'una terra -a Cacaú-(232), i les atorgades a altres esglésies més importants sumen un nombre important i mostren ben clarament la faceta religiosa d'aquest cavaller -certament conjuntament amb la seva muller-.

Arsencis, moriria segurament a l'istiu de 1068; almenys tenim constància de la seva mort dins d'aquest mateix any, mercés a un dels documents que ens ha permés confeccionar el llistat d'esglésies, puix es tracta de la relació de béns donats per Arnau Mir de Tost a distintes esglésies amb motiu de la mort de la seva muller, en certa forma complint la seva voluntat(233).

De la mateixa època, sense que hom pugui precisar tampoc la data, és un inventari interessantíssim dels béns d'Arnau Mir de Tost -n'oferirem relació més endavant-, manat fer per ell mateix abans de peregrinar a Terra Santa(234). Document interessantíssim, puix ens revela un altre aspecte del personatge, que encarna tan bé la figura del cavaller del s. XI; no sabem quan emprengué viatge, ni quan retornà, però sí que sabem que havia retornat a l'octubre de 1069, mercés a l'acta de donació de la vila de Sort, atorgada pels comtes de Pallars a Sta. Mª de la Seu, on ell apareix signant com testimoni(235).

Malgrat no sigui tan explícita, pel que fa a la seva cura per, no solament dotar les canòniques amb béns suficients, sinó també proveir llurs esglésies amb els ornaments i objectes litúrgics suficients i adients a la seva dignitat, existeixen també referències prou interessants.

El testament d'Arsencis, en el qual hem vist com deixava per ornaments d'altars, concretament el de St. Pere d'Àger i el de St. Miquel de Montmagastre, una mena de poms -el d'Àger en forma de codony-, que feien olor, d'or i argent, pel qual pensem que ha de tractar-se d'una mena d'encensers, ens proporciona les dades més significatives -ens diu també que han d'ésser penjats davant de l'altar-. Així, veiem com deixa la seva porció de vaixel·la d'argent, de selles, frens d'argent, espases i ausbergs, perquè s'en fassi tres parts, amb el valor de les quals s'adquireixi orna-

ments per l'església de St. Sadurní de Llordà -"ornamenta"-, per Sta. Maria d'Artesa i per St. Martí de Tost, costejant amb el que reati els frontals d'altar de dites esglésies-"tabulas aut ornamenta"-; a Sta. Maria d'Urgell li cedeix els seus millors vestits i "ad opera de St. Cristòfol de Busa(?) -potser es construïa de nou- els cent mancusos que hem vist ja. Disposava també que una porció dels seus béns fossin pels monestirs urgellencs de St. Andreu de Trespunts, St. Sadurní de Tabernoles, St. Llorens de Morunys i Sta. Cecília d'Elins. Respecte a dites donacions no precisades, creiem que cal veure les donacions atorgades per Arnau Mir de Tost amb motiu de la seva mort, que recordem eren, 100 mancusos d'or i una certa quantitat de sous de plata -en el pergamí no es pot llegir la quantitat- per a costejar els frontals d'altar de St. Sadurní de Tabernoles i St. Andreu de Trespunts -"ipsas tabulas"-; IV unces d'or per Sta. Cecília d'Elins i IV més per St. Llorens de Morunys(236).

Però, això no és tot, deixava encarregat també al marit la construcció d'hospitals per a pobres i pelegrins -"ospitalitatos" per "requiescendos et reficiendos"- a Ager, en el seu alou, a Montmagastre, Llordà i a Tost -els castells més importants dels seus dominis-, on ell cregui convenient i com més apte per habitar-hi, disposant així mateix, que es proveïssin amb roba de llit i mobles suficients del seu propi patrimoni, puix volia que hi trobessin els acullits consolació i aliment(237). És, sense cap mena de dubte, aquesta deixa, la que més l'honora i la que ens dóna la millor imatge d'aquesta dama benefactora, ocupant un lloc destacat sempre al costat del marit.

Sense la premura i aquesta detallada relació de donacions per ornaments i vestits de les esglésies, per altra banda tan femenina, que ens ofereix el testament d'Arsendis, trobem en el testament d'Arnau Mir de Tost també llegats pietosos remarcables; entre ells la deixa d'una part dels béns mobles "ad opera" -la construcció- de l'església de St. Pere i edificis de la canònica que s'estaven construint; una altra per a la construcció del pont del No-

guera Pallaresa, que havien començat a construir ell i la seva muller; també vol que es reservi part del llegat per St. Pere de Cluny i 100 sous pel St. Sepulcre; així mateix, reservava les llòdrigues, espases i cavalls pel seu exèrcit, que encomanava als seus descendents -única referència a la seva mesnada-. Malgrat s'ens documenti molt posteriorment, sabem que forní l'església d'Ager amb rics i nombrosos ornaments litúrgics -concretament amb vasos sagrats, d'or-, que foren venuts arran d'una guerra que sostingueren els vescomtes, com veurem més endavant, segons consta documentat; també sabem, malgrat no constar en el testament, que li llegà a dita església els seus jocs d'escacs de cristall de roca(238).

A través de la documentació d'aquesta època, especialment llegats i testaments, tal com hem vist en els d'Arnau Mir de Tost i Arsen^{dis}, que són, per altra banda, excepcionals en aquest sentit, es reflecteix el grau de prosperitat que va assolint la terra i l'augment notori d'or i argent, que possibiliten les guerres i pariatges, que es dedicaran en una quantitat important a la construcció d'esglésies i a la seva ornamentació, alhora que serviran per fer augmentar el nivell de vida i el luxe en els medis aristocràtics. Com veurem en el proper apartat, que dedicarem als béns d'Arnau Mir de Tost, el gran nombre de béns moble^s de tots tipus i procedències -fet que destacà ja Bonnassie en la detallada enumeració que en dóna- indiquen un indubtable i intens comerç, que veurà facilitada la seva difusió per l'adequació dels vells camins i la obertura de nous vials -majorment camins de bast-, que facilitaran les comunicacions(239); per exemple, constata Lacarra, com al s. XI, el rei d'Aragó con^trolava els passos pirinencs, per on s'exercia el comerç -molt actiu- entre l'Espanya islàmica i l'Europa cristiana, el qual des de la segona meitat del segle XI, començaria a florir també per la nova ruta de peregrinació i comercial que seria el camí de St. Jaume de Compostela, amb el qual connectaven sense cap mena de dubte els camins del Montsec(240).

Les deixes de castells a llurs descendents, resten perfectament reflectides en l'apartat següent, així i tot les donarem molt breument aquí.

Destaquem, primerament, com entre els marmessors del testament d'Arsendis hi figuren membres de la família i fidels de la seva cort; com membres de la família, a més d'Arnau, Bernat Borrell -podria ser fill de Berenguer Borrell- i el nebot Dalmau Bernat i la seva germana Ermessendis; després hi figura Gauceran Erimany -castlà d'Ager-, l'abat Guillem Ramon i Bernat Trasver.

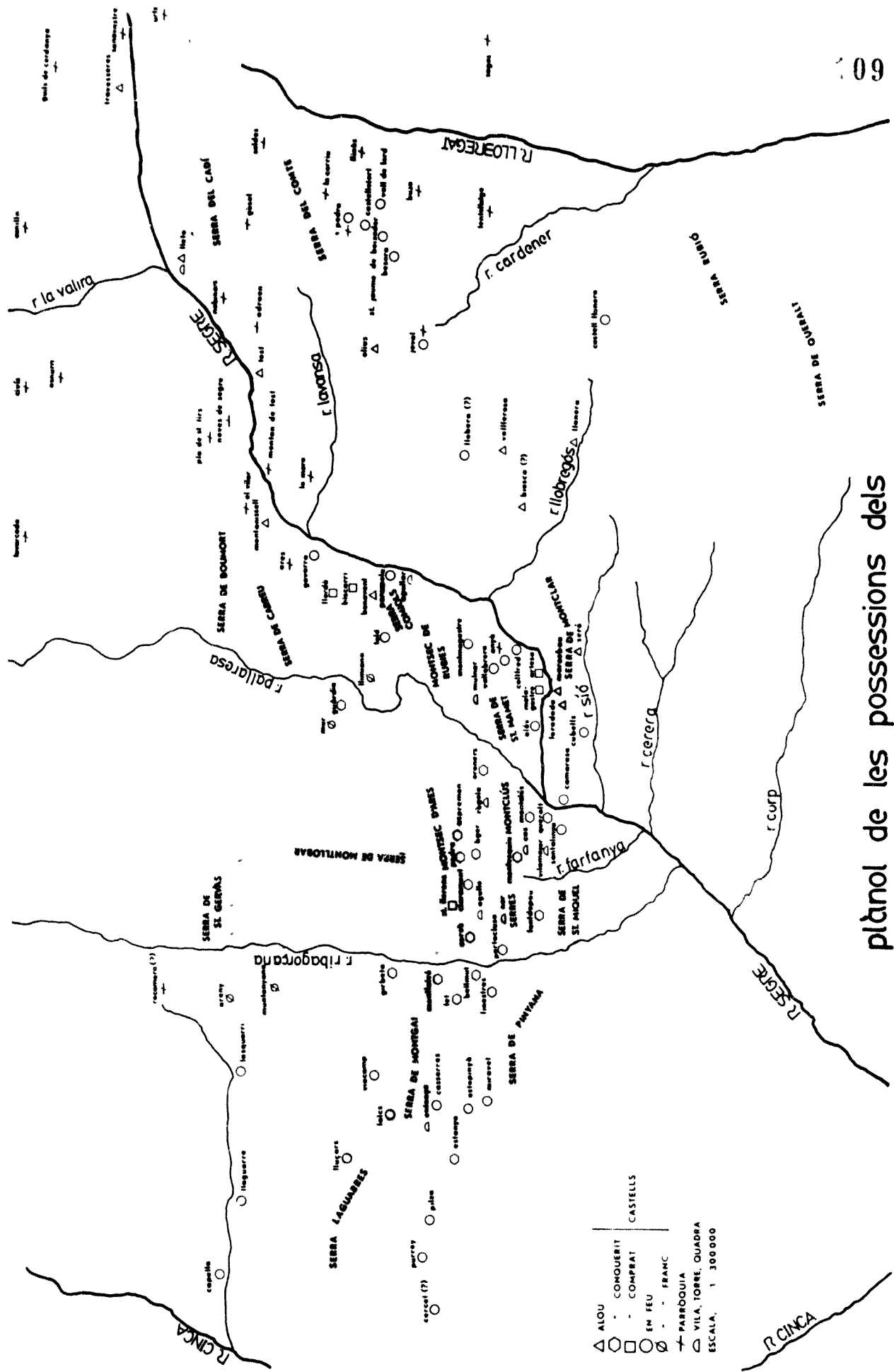
Deixa el castell d'Artesa a Letgardis i al seu net Guerau Ponç, fill d'aquesta; també el castell de Vallfraosa -seria del seu patrimoni particular ?-

Els castells de Montanyana i Guàrdia -segurament que el proper a Montanissell- els deixa a la seva filla Valença i al seu net Arnau.

En el testament d'Arnau Mir de Tost figuren com marmessors l'abat Guillem, el Bernat Borrell esmentat i també Dalmau Bernat; a més Bernat Trasver, Berenguer Isarn, Gauceran Erimany.

al seu net Guerau i a la seva filla Ledgardis els deixa: els castells de Montmagastre, Comiols, Gavarra, Alòs, Peramola, St. Jaume, la parròquia de Joval, Camarasa, Cubells -té pel comte de Barcelona-; a més els castells o béns que té a la Ribagorça pel comte d'Urgell -Hispaniam- i tot quant posseïx per l'església d'Urgell i el bisbe Guillem -exceptua béns que figuraran entre els de la seva filla Valença i el fill d'aquesta Arnau-; els castells de la Vall de Lord i el de Besora -de la forma com convení amb el bisbe Guadall i el seu fill Ramon Guadall, per qui els posseïa-; els castells de Falç, Viacamp i Lluçars; el castell d'Ager, del qual es reservà el "senioraticum" i domini; Pilzà, Purroi, "Cercedo"; Santalinya i Queralt -dins el terme de Santalinya-.

A València i el seu fill Arnau, els deixa: Llimiana, Mur, Areny, Montanyana -tenia per Ramon V-; Lasquarri, Llaguarre, Capella, Llordà, Biscarri, Benabent, Toló, Tost, Selvanyà i les parròquies de Tost, Montant, Adraen, Pla de St. Tirs, Noves de Segre, Taviarçada de Conflent.

plànol de les possessions dels
castells d'arnau mir de tost

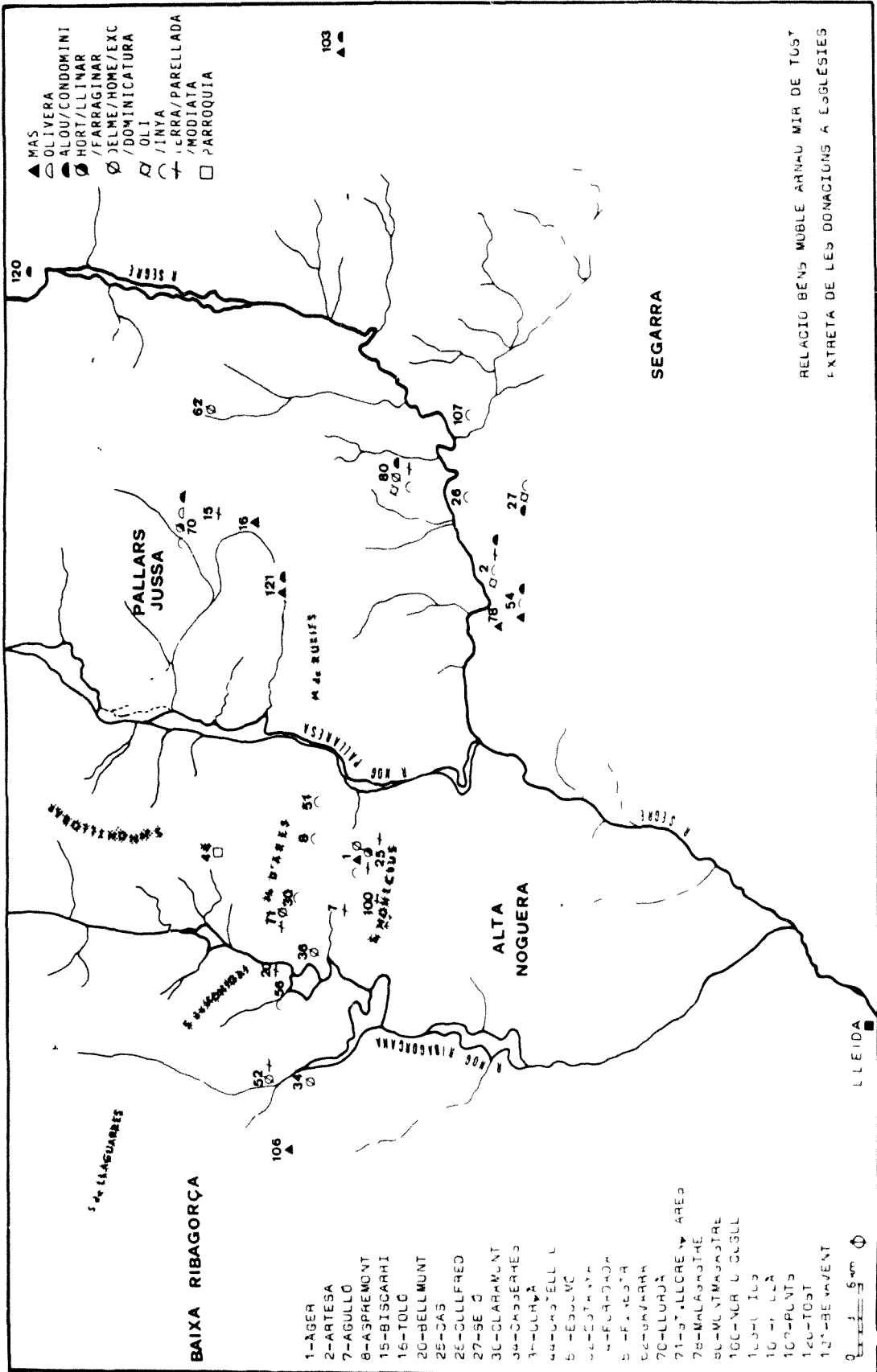
V - Relació de béns mobles, terres i castells

Com hem avançat, en aquest darrer apartat recollirem, en la mesura que ens ho permeti la documentació, el patrimoni de béns de tot tipus que posseí Arnau Mir de Tost, amb el bo i entés que en serà solament un reflexe, puix manca de ben segur documentació que afegiria noves precisions al respecte. En la classificació dels béns, intentarem fer una distinció entre els castells en alou, en feu i en feu franc. També veurem de distingir entre els béns patrimonials i els adquirits per conquesta o altres medis. De tot aquest patrimoni n'oferim, per altra banda, el plànol distributiu, que permet adonar-nos de l'extensió dels seus dominis i propietats, malgrat sigui d'una forma un xic aproximada; l'aparició d'alguns documents -com l'esmentat llevador del 1046 amb els feus que tenia pels bisbes d'Urgell-, farà que hi hagi algunes mancances; en tot cas, referides principalment als feus de la zona alta del comtat, puix tot el referent a les noves zones d'expansió hi es recollit amb tota precisió. A través de dit plànol, es visualitza perfectament la forma com s'anaren eixamplant els dominis i el patrimoni d'Arnau, al llarg de les ribes del Segre fins la zona del Mig, Vall d'Ager i Pallars, per finalment expandir-se també per la Ribagorça. Expansió, que per altra part, com hem volgut reflectir al llarg d'aquest capítol -també a través del plànol que afegim en l'apartat de la tasca militar-, assenyala ben clarament l'avanç progressiu de les fronteres del comtat d'Urgell per la zona pre-pirinenca, que certament no fou en tots els casos obra seva, però sí que en fou la figura més representativa i alhora la més destacada del comtat d'Urgell; així hom pot entendre que es convertís en un senyor de frontera, poderós en tots els sentits i que rivalitzés en la zona de marca amb els comtes, que per altra part varen saber avaluar la seva presència i poder, garantidor de la permanència cristiana. En aquest sentit creiem que cal veure, especialment, les relacions que mantingué amb els comtes de Pallars, de Barcelona, d'Urgell naturalment i àdhuc amb el rei d'Aragó.

Alous, terres, vinyes etc...:

- Alt Urgell ..... Alou d'Erasúc ? i de Cabrisacs
(dot de la seva germana Gerberga)
Alou de Quer i torre (compra 12 unc.)
Alou d'Esduç o Escluç (prop Segre)
- Castell de St. Jaume ..... Vinya de Vilallonga, drets de llenya
(donació esgl. St. Jaume) Aquest
castell era a l'Alt Urgell
- Montmagastre ..... I vinya(dóna a St. Miquel Montmagas.)
I vinya (dóna a una tal Ava)
I molí i drets als molins de Montm.
Dominicatures de Puig de Sex i Campràs
Franquesa de Solanelles
II parellades de terra (dóna a St.Pe-
re d'Ager)
Vinyes per tres tones de vi (" ")
Dominicatura de "Murris".
- Gavarra ..... Dominicatura
(dóna 1/2 a St. Miquel Montmagastre)
- Artesa ..... II parellades de terra a la Coma
(dóna a St.Pere d'Ager)
Vinyes " ,per I tona vi
Alou (dóna a St. Andreu Trespunts)
I vinya a "Sanilg"(dóna a Sta Maria
d'Artesa).
- Malagastre ..... I mas (dóna a St.Pere Ager).
- Ponts ..... Vinyes(dóna a Sta. Mª de Ripoll)
- Collfred ..... " (" " " 1/2 i
" 1/2 a St.Miquel Cuixà)
- Seró ..... Condomini(dóna Sta. M^a d'Artesa)
I vinya i molins(dóna St.Pere Ager)
- Olius ..... Alou(dón St.Llorens de Morunys)
I mas (dóna a St. Pere Ager)
posseia també l'església de St. Es-
teve d'Olius que deixa a St.Llorens
de Morunys.

Foradada	I vinya, I mas (deixa a St.Pere Ager)			
Tost	I "hostelitatem"	"	"	"
Benabent	I mas	"	"	"
Isona	I vinya	"	"	"
Coll de Nargó	I mas	"	"	"
Alòs	I servei home	"	"	"
Cas	II parellades terra	"	"	"
	II terres(dóna St.M.Montmag.)			
Bellmunt Rib.	Dominicatura(dóna a St.P.Ager)			
	II parellades	"	"	"
Fet	Dominicatura	"	"	"
Finestres	" "	"	"	"
	Vinyes	"	"	"
Corsà	Dominicatura	"	"	"
	plàcits...			
Nor(cogul)	II parellades	"	"	"
	(quadra)			
Oroners	Dominicatura	"	"	"
Toló	I mas	"	"	"
	I condomini	"	"	"
Pilzà	I mas	"	"	"
Biscarri	I terra 1/2	"	"	"
Llordà	Dominicatura	"	"	"
	I home (dóna a St.M.Montmag.)			
	I Condomini Gaià	"	"	
	I hort i oliveres	"	"	
	I vinya a Loris(dóna a St. Sadur de Llordà)			
	I casa	"	"	
	I vinya a Clarà(dóna St.Serni Tabernoles)			
	I condomini a Exastem	"	"	
St. Llorens d'Ares	I parellada (dóna a St.P.Ager)			

Pl. 4

Claramunt	Vinyes(dóna a St.Pere Ager)		
Ager	Dominicatura+		
	I farraginar a St.Martí		
	Vinyes per 100 modis	"	
	II parellades	"	
	II horts(dóna a St.M.Montmag.)		
	I alou(dóna a St. Pere d'Àger)		
	Cases	"	"
	I terra a Cacau(dóna a St.Sal-		
	vador d'Àger)		
	I vinya (dóna a Ava)		
Escumó	I vinya d'una tona(dóna St. Pe		
	Dominicat. re d'Àger)		
Agulló	" "		
	II parellades	"	"
Montaspre	I vinya	"	"
Finestres			
Estanya	Terres("laborationes")	"	"
Taviarçada de Conflent	I vinya(dóna Sta.C. Elins)		
Casserres	Hostelitat, per construir mo-		
	lins(donac. partic.)		
	II parellades de terra(donc.St.		
	Pere Ager)		
Donació: 100 ovelles,10 vaques, 15 egües		"	"
10 troies, bou per llaurar la			
terra i tones per vi			

(ens hem deixat donac. a St. Martí de Tost el dia consagració)

Relació en diner gastat en compres o donacions:

any 1033	compra: Castell Llordà	2000 s.
1030	Montanissell	1000 "
1039	Artesa	1500 "
1043	Torre Quer	12 unces
1044	St.Llorens d'Ares 1/2	40 "
1046	" "	5 "
1048	Espluga de Miralles	1 "

any 1049	compra: Castell Malagastre	1500 s.
1055	Areny 1/2	2000 "
"	Dot filla Valença	12000 "
	castells comprats de	
	Llimiana, Mur, Bastús Orcau	
1060	Butlla Nicolau II	5000 "
1063	" Alexandre II	3000 "
1068	per a misses(per mort	
	Arsendis)	1600 mancusos
"	Deixa a St.Ponç ?	50 "
"	" St.Pere de Roda	1 unça
"	" Sta. Fe de Conques	100 s.
"	" St.Llorens de Morunys	4 u.
"	" Sta.Cecília d'Elins	4 "
"	"St.Andreu de Trespunts	100 mancusos
1072	"St. Cristòfol de Busa ?	100 "
"	"St. Sepulcre	100 "

Inventari de béns noble:

Del testament d'Arsendis -exceptuem les deixes a esglésies que hem recullit ja en el llistat d'esglésies-

A les seves filles deixa: "meos anulos de auro cum eorum iemas et gegonciis que sunt in eis et medellis de auro" -anells amb gemes i medalles d'or-.

Al clergue Miró Guillem de Barcelona, li deixa I llit amb cobertors fins i de feltre, matalàs, coixí, cobrellit amb rics brodats en espiral -segons Albornoz-, de pell de guineu, segons Bonnassie -"almocelia et feltro et plumacio et superlecto vulpino"-.

Deixa a la seva filla Valença una pel·liça d'ermíni folrada amb teixit de seda -"pellicia d'armellina cum tela una de oztorino"- també li deixa els afibllalls menors d'or

A la seva germana V unces d'or i II "vellosos de caput" amb quatre unces més d'or.

Tots els vestits -"indumentis"- de lli i llana vol es reparteixen entre les dones de cambra dels seus castells.

Els taulers i jocs d'escacs -"tabulas et exchachos"- els deixa al seu marit perquè en disposi.

Relació inventari dels béns d'Arnau Mir de Tost:

VII parells de copes planes o vasos -"anapos planos"

V " " petites amb tapa treballats -"anapos paucos cum opera et copasal cobretadas"

I calze/becer -"becor"-

I taça de bronze preciosa -"ciphfo salomenec"-

I "mortal" ? de plata

II navetes precioses -"naves salomeneches"-(segons Albornoze utensili indeterminat per servir menjar; Bonnassie plata)

IV escudelles gran -"eschudelas"-

IX " petites

II greals, plats o fonts precioses -"gradails salomenec"-

II " d'argent

I bol -"conchal"-

I olla petita o gerro -"orcol"-(Bonnassie gerro de neteja)

V canelobres d'argent -"kandelers"-

XL culleres d'argent -"cocleareas"-

VIII rams d'argent -"ramos"-

I fre d'argent -"fres"-

II selles d'argent -"sellas"-

I canut per engollir(segons Albornoze) -"cifal"-

XVIII canelobres de ferro recuberts d'argent

II canelobres de llautó

X entre copes i vasos ? -"copas et anaps de madre"-

XIII ^sescaquer d'argent -"tabulas argenteas cum illorum tabuler"-

III jocs d'escacs d'ivori

III jocs d'escacs de cristall de roca "(esgabs) de cristallo"-

I dossier o tapís de seda -"dosal de fres"-

I " de brocat amb or i seda -"dosal de ciclato"-

I tapís d'Alemanya -"dosal de Alamanya"-

I " de seda -"dosal de aplii"-

III cobertors de pell de mostela coberts amb brocats(per Bonnassie matalàs)-"cobtos de lafanec copertos de pallii"-

- I cobertor de pell de mart^a coberta amb tapiceria o folrat (Bonnassie matalàs) - "cobto martri coperto de pallii"-
- II cobertors de pell de mart folrats amb castanea (Bonnassie ho creu matalassos) - "cobtos martrinos copertos de castanea"-
- VII cobrellits de seda - "superlectos de pallii"-
- II " brodats amb aplicacions de seda i brocat - "superlectos ex de broseï cum attocs de auctori"-
- II feltres de tapiceria o seda - "feltros de pallii"-
- II cobertors de llop cerver coberts amb seda - "copertors de lupo cervario coperts de pallii"-
- II cobertors ? - "ganabs de seda"-
- XII coixins de seda - "plumbacios de pallii"-
- I coixí de castanea - "plumbaz de kastanea"-
- XV coixins de llana - "plumbacios de lana"-
- VIII llençols - "lencols"-
- XV coixins de ploma - "coxins apud plumba"-
- X Matalassos - "colcedras"-
- XIII tovalloles - "vellosos"-
- XI tapissos entre els de Castella i altres - "tupids inter de Kas tela et alios"-
- XIII tapissos per a bancs i V de Còrdova - "bancals de tapid et V de Cordues" - (cordovans de pell)
- III cortinatges de lli amb llistats - "cortinas de lino apud listas"-
- I cortina de seda
- V cobertors fins de seda - "almocellias de pallii"-
- III " de castanea
- VI feltres (capells) entre fustany i llana - "feltros inter bambeizades et de lana"-
- VI Ampolles d'Irak ? - "ampillas arachias"-
- V conques de llautó - "concas de loto"
- VI gerros o oïles - "arcols"-
- III morters amb les seves mans - "morters apud illorum pisones"-
- III estris de cuina ? d'aram - "alchomcoms de aram"-
- II bufadors - "bufadors"-

- XX calders -"calleres"-
- VI olles d'aram -"ollas ereas"-
- V paelles -"patellas"-
- VI cinturons -"paracingulos"-
- III tovalles de castella -"mapas de Castela"-
- I capell de geneta -"capell de yanetas"-
- II sacs ? de seda -"saccot apud palii"- (tipus de pelliça ?)
- II abric o borragà(segons Bonnassie) ? amb aplicacions de seda
i peces de pell de camell -"saccot cum pecias de palii apud
alias pecas chammalegas"-
- III lligadors amb peces de seda -"ligatures cum pecas de palii"-
- I estola de seda -"stola de palii"-
- I caputxa o calota -"calota"-
- I capeta amb franges de seda -"capela de fres"-
- I vestit de teixit de seda -"vestment de oved"-
- I sac amb argent -"sacot cum plata"- ?
- II pintes d'ivori -"pintines de vivorii"-
- I llençol de teixit preciós -"savana zofia"-
- III llençols òptims -"lencols optimos"-
- I peça de teixit de llana verda -"beraga verd"-
- I " " " blanca " albo
- I llençol de lli o cotó -"lenciol boceri"-
- I claçots de seda -"canlzas de beraga"-
- II capes de llana -caps de beraga"-
- II capsals de pell -"kapifols de pelle"-
- II capsals de pell
- XII capsals de brocat color porpra -"kapifols de allovas"-
- VII camises a l'estil espanyol(àrab)-"kamisas de arrides ad guisa
de Spania"-
- I camisa a l'estil de Xipre -"kamisa de arrides ad guisa de Xipre"-
- III parells de bragues amb prenedors -"parilios de braga cum al-
fiuванos"-
- I sac amb peces de seda i altres teixits -"saccet cum multas pe-
cias de palii et alias chausa"-

- XIV parells de guants de Lucca -"parilios de guais de Luca"-
 V parells de guant de Lo Puèg(segons Bonnassie) -"parilios de
 guais de Podi"- (poden ser també de Lodi, Itàlia)
 II llençols de seda -"sabanas de palii"-
 I mesurador ? de llautó amb els pesos (unes balances ?) -"penso
 de lauto optimo cum alios multos pensos"
 X culleres d'argent (per servir ?) -"culgeres et vic( )"-

Inventari de castells, torres en alou o en feu:

I - Castells en alou patrimonials

- Castell de Figuera ..... donat a Sta. M^a d'Urgell
 " de Tost ..... Doant a Valença i a Arnau, el net
 " de Selvanyà ..... El deixa " "

II - Adquirits per compra

- Castell de Montanissell ..... En esponsalici a Arsendis
 " Guàrdia ..... (potser en alou) "
 situat prop de Montanissell
 el deixa Ars. a Valença i net
 " de Llordà ..... El deixa a St. Pere d'Ager
 " Benabent ..... (no se sap si l'adquirí per compra
 o el conquerí)
 el deixa a Valença i al seu net
 " d'Artesa de Segre ..... El deixen a Ledgardis i al net
 Guerau Ponç de Cabrera.
 " St. Llorens d'Ares ..... Donació a St. Pere d'Ager
 " Malagastre ..... " " "
 Torre de Quer .....
 " De Musiliol ..... Terme de Llordà (inclós en la
 compra ?) donac. St. Serni Llordà
 Areny castell ..... Donació Valença i net Arnau
 Llimiana ..... Comprat amb dot aportada per
 Valença; donació a ella ....

Castell de Bastús	ibid.
" de Mur	"
" Orcau	"
III - Castells conquerits	
Castell d'Ager	Doanció St. Pere d'Ager
Espluga de Portaclusa	Vall d'Ager
Espluga i castell de Fet.....	El deixa a Ledgardis i net en alou a St. Pere d'Ager
Bellmunt de la Rib.	" "
Finestres	" "
Estanya	" "
Entença, quadra d'	el deixa als desc. Ledgardis ...
Montesquiú, quadra de	" " "
Claramunt	" " "
Agulló, torre de	" " "
Nor(Cogul o vila de Portol)	quadra " "
Garoca, vila; quadra(Cas)	deixa a St.Miquel de Montmag.
quadra(prop Foradada)	" " "
Aquila, torre d'	" " "
Montaspre	" Ledgardis i net Guerau
Corsà	" St. Pere d'Ager
Règola, vila de la	" " "
Espadella o Castell "Rupem"(La Pertusa ?)	" "
Cas	" "
Vilamajor .....quasra(alou)	" "
Oroners	1/2 " "
Pedra	" Ledgardis i net ...
Escumó	" "
Mallabecs	" "
St. Pere, torre de	(Vall d'Ager)
Casserres	El ven al comte de Barcelona
Cabestany	(prop d'Estanya)
Foradada	Deixa a St.Miquel de Montmag.
Marcobau	" " "

IV Castells en feu franc	pel comte d'Urgell
Biscarri castell	el deixa a Valença i net Arnau
Montmagastre	" a Ledgardis i net Guerau
Comiols	" " "
Alentorn	" " "
Vall-llabrera	" " "
Grialó	" " "
Collfred	" " "
Anya	" " "
Vilves, torre de	" " "
Vall-Segura, quadra	" " "
Seró	" " "
	pel comte de Pallars Jussà
Mur	el deixa a Valença i net Arnau
Llimiana	" "
Areny (mig en alou)	" "
Montanyana	" "
Toló(en feu epr comte Urgell) ...	" "
Montclís(" "	(mig en alou) deix. aSt. Pere A.
Biscarri " "	
Guàrdia de Tremp	el deixa a Valença i net Arnau
	per la Diòcesi i bisbes d'Urgell
Parròquia de Tost	per les deixes vegis al final de
" Pla de St.Tirs	l'apartat anterior
" de Lletó	i vila
" de Clopedera	"
" d'Orsà o Urtx(Urssiam)	
" Civis	
" d'Ares	
" d'Asnurri(amb pabordia)	
" Nabiners	
" de Serbaós	
" de Canillo	
" de "Tavarzeda" de Conflent	

Parròquia de Noves de Segre

" de Castelló de (Busa ?)

Arxiprestat de St. Pere

Castell de Castellet ?

Parròquia de Montant de Tost

" d'Adraen

" de Saldes

" de Vilar

" de Gòsol

" de Guils

" de Rocamora

" de Codonavars

" de Sagàs

" de Tavesserres

" d'Argelaguers

" de Vilanova ? 1/2

" de Tentellatge de Navés

" de la Corriu

" de Llinàs

" de la Mora (de Cortiuda ?)

Castell de Santalinya(en feu pel comte d'Urgell)

Parròquia de Pedra " " "

Castell de Llanera (pels bisbes d'Urgell, en franc feu ?)

Castell de Queralt(dins terme de Santalinya; en feu per comte
d'Urgell ?)

pel comte de Barcelona

Camarasa	Deixa a Ledgardis i net Guerau
Cubells	" " "
Estopinyà	" " "
Miravet(terme Camporrells)	" " " (quadra)
Casserres	" " "
Purroi	" " "
Pilzà	(pel c. d'Urgell) "

Castell de "Cercedo" ?(a la Ribagorça)-pel comte d'Urgell ?-
pel rei d'Aragó

" de Llaguarre	el deixa a Valença i net Arnau
" Capella	" " "
" Lasquarri	" " "
" Falç	" a Ledardis net Guerau
" Viacamp	" " "
" Lluçars	" " "

Els castells de la

Vall de Lord .....

Tenia pel bisbe Guadall ?
i el seu fill Ramon Guadall

Castell de Besora de Navés .. " " "

CLOENDA

Hem estat veient al llarg d'aquest capítol diferents aspectes que ens interessava destacar de la biografia d'Arnau Mir de Tost en relació sobretot als objectius del nostre treball. Certament en resten molts d'altres, prou interessants i que caldria aprofundir per donar una visió completa del personatge. Per exemple, per la fretura del temps, ens hem quedat amb les ganes de dedicar tot un apartat del capítol a les amistats o personatges que es relacionaren amb ell, que en molts aspectes ens hauria servit per aclarir els orígens seus i la seva situació social amb major precisió i ens donaria, creiem, les claus per entendre el seu ascens social i el lloc tan destacat que ocupà, com es col·legeix de tot l'exposat, en el marc de la noblesa catalana. També ens hauria plagut dedicar-nos amb major precisió i extensió a l'estudi de la figura d'Arsendis, que com hem dit varies vegades fou també un personatge important, amb una gran personalitat i segurament amb unes dots rellevants de govern.

Altres aspectes que ens hem deixat, haurien ajudat indubtablement a situar la figura d'Arnau d'una forma més plena dins de la seva època, ja en un pla de les mentalitats. Per exemple, a final de capítol, en parlar de la dotació de les esglésies, no ens hem referit de forma especial a les relíquies -aspecte que tot just tenim documentat-, l'obtenció de les quals sembla que fou una de les seves preocupacions, compartida amb la seva muller naturalment, per tal de dotar les esglésies més importants que feren erigir i així convertir-les en centres de devoció i àdhuc de peregrinatge. Hem estat veient ja tot el referit al reliquiari de Tost, tramés per l'abat Olíba(241), però no ens hem referit a l'església d'Ager, en relació amb la qual, malgrat sigui una tradició, Villanueva(242) ens informa que Arnau Mir de Tost portà des Avila, en peregrinar a Compostela, el cos sencer de Sta. Sabina, que esdevindria la relíquia més valuosa i venerada de l'església d'Ager(243); també ens informa Villanueva de la resta de relíquies que posseïa l'església, moltes de les quals estem convençuts que pertanyen a aquest període i foren regalades per Arnau Mir de Tost, per tal que la seva església adquirís la categoria de centre devocional com hem apuntat(244).

Un darrer aspecte que creiem seria interessant estudiar amb major profunditat i separadament és el conjunt magnífic de tots els béns moble que enumerem, per tal com mostren un mobiliari excepcional, molt complet, així com una enumeració detallada del seu vestuari -el femení i el masculí-, que deuria ésser el propi de l'època, en un moment que augmenta l'afecció pel luxe; un luxe exòtic, en bona part propiciat pels contactes amb el mon islàmic. En veure tota la riquesa de teixits, tapissos, vaixel·la etc... mentalment reviscolem una cort influïda pels refinaments islàmics en la qual el joc d'escacs era una pràctica ben usual.